راځئ کیسه ولیکو

لیکوال: نصیراحمد احمدي

هغه کتابونه چې سمسور ووبپاڼې پرلیکه کړې او یا یې پر لیکه کوي، نور څوک یې پر لیکه کول اجازه نه لري

د چاپ کال: ۱۳۸۹ ل

د کتاب پيژندنه

د کتاب نوم: راځئ کيسه ولیکو

لیکوال: نصیراحمد احمدي

د لیکوال د تلیفون شمیره: ۰۷۰۰۲۵۲۱۹۱

د لیکوال ایمیل ادرس nasirahmad_ahmadi@yahoo.com

چاپ شمیر: ۱۰۰۰ ټوکه

خپرندویه ټولنه: مومند خپرندویه ټولنه ـ جلال اباد

کمپوز : پخپله لیکوال

د پښتۍ ډیزاین: احمد شاه امیري

چاپ کال: ۱۳۹۰ل

بسم الله الرحمن الرحيم

آیا کیسه لیکلی شئ؟

له ځانه پوښتنه وکړئ ! آیا کیسه لیکلی شئ؟

بیړه مه کوئ ! یوه شیبه د کتاب پاڼې سره ورولئ، کیدای شي نورې جملې وروسته ولولئ !

څه پریکړه مو وکړه؟ "هو "که "نه" د کیسې لیکل کوم جادو نه دی، نه هم په لوړو زده کړو پورې اړه لري.

زه ماشوم وم، انا به مې تل کیسې راته ویلې، هغه کوچنۍ وه، په لیک لوست نه پوهیده، خو کله چې به یې کیسې ته خوله جوړه کړه، تر پایه به یې ورسره وړلم، ما به کله کله خپلو خویندو او ورونو ته کتل، ټولو به د انا ګونځې ګونځې خولې ته وچې سترګې نیولې وې، د لاټین په رڼا کې به په خړ دیوال لوی لوی سیوري ښکاریدل، خو حرکت یې نه درلود، غلي به ناست ول. کله کله به د انا له غږ سره د چونګښنو کوررړا هم ګډه شوه، نور هیڅ هم نه اوریدل کېدل.

انا نه لوستې ښځه وه او نه یې هم په فني توګه کیسې زده کړې وې،خو هغې خوږې کیسې ویلې، دا په طبیعي توګه د کیسو په ویلو کې تکړه وه.

بېرته به خپلې پوښتنې ته راوګرځو، څه فکر مو وکړ؟ کیسه لیکلی شئ؟

"نه" مه وایاست ! " هو" د امید نښه ده، خو که زړه نازړه یاست، دوو پوښتنو ته ځواب ورکړئ !

١ـ آیا د لنډو کیسو او ناولونو له لوستلو سره مینه لرئ؟

٢ـ غواړئ چې کیسه ولیکئ؟

که څوک له نجار سره شاګرد وي، خو له نجارۍ سره مینه ونه لري، هغه به هیڅکله هم ښې دروازې او کړکۍ جوړې نه کړي، دا یوائې یو مثال و. هر کار همداسې دی. لیکوالي هم په زور نه زده کیږي، لومړی شرط مینه ده. که د لنډو کیسو له ویلو او یا هم لوستلو سره مینه ولرئ، کیسه لیکلی شئ، ان که مو په ټول ژوند کې هم کیسه نه وي لیکلې، پروا نه کوي، ځان وازمایئ ! دا کار دومره ستونزمن نه دی.

خو څنګه کیسه ؟
زموږ کلی ډېر کوچینی دی، ټول اووه کوره یو. یوه ورځ د کلي ځوانان سره راټول شول، په میله ووتو، په یوه شنه دره کې مو د یوه لوی توت سیوري ته واړول، تر یو څه وخته مو قطعې وکړې، وروسته د دیګ د پخولو وخت شو. زما د تره زوی ځان رامخته کړ، دی نوی له ایرانه راغلی و، ویل یې چې لس رقمه وریجې پخولی شي، خو کله چې یې نیم ساعت وروسته دیګ له دیګدانه کښته کړ، په دیګ کې له اوبو ډکه شوله پرته وه. د خوراک پر وخت له ګوتو نه جلاکیده، نه یې رنګ و او نه یې خوند.
یوه ځوان طاقت ونه کړ، په خندا یې وویل: " دا خو لکه لانده ګچ چې په غوري کې راته پراته وي ! " د تره زوی مې په خبره کې ورولوېد، په خوند یې ځواب ورکړ: " ما خو درته وویل چې زه لس رقمه وریجې پخولی شم، دا یې یو اځي یو رقم دی. "
وروسته وپوهیدو چې هغه د وریجو په پخولو کې تکړه نه و.
لنډه کیسه هم همداسي ده، یو څه پوهې او زحمت ته اړتیا لري، که غواړو چې ښه کیسه ولیکو او رانه شوله نه شي، نو باید له مینې سره سره ځینو نورو ټکو ته هم پام وکړو.
دا کوم ټکي دي؟

موضوع

موضوع په مغز کې لومړنۍ جرقه ده، یو څه باید وي چې کیسه پرې ولیکو، که موضوع نه وي، نو کیسه هم نشته، خو څه فکر کوئ، ایا د موضوع موندل ګران کار دی؟
دوه ځوابه لرو، "هو"او "نه " !
که زاړه او تکراري موضوعات را اخلو، ښه یې یو څه ور بدلوو، نو دومره سختي نه لري، که لس دقیقې وخت راکړئ ، لس موضوع ګانې به درته پیدا کړم، زړې خبرې

ډېرې دي، هر څوک يې موندلی شي ، خو که په نويو موضوعاتو پسې وګرځو ، زحمت غواړي، کله کله شايد په ورځو ورځو هم يوه داسې موضوع ونه مومو چې د کيسې په ليکلو وارزي.
ځيني ليکوالان ګمان کوي چې د ليکلو له پاره ډېر موضوعات شته، لامل يې دا دی چې دوی نوی فکر نه لري، زړو موضوعاتو ته پېښي او لکی ورکوي، خو تکړه ليکوالان په اسانۍ قناعت نه کوي، دوی هغه څه را اخلي چې په خپله يې موندلي وي.
شايد پوښتنه پيدا شي چې له بابا ادمه تر دې دمه همدا ژوند دی، نوی څه نشته !
دا خبره سمه ده، يوازې اختراعات نوي دي، خو هره موضوع مختلفې زاويې لري، د نوې زاويې موندل، په خپله نوې موضوع ده.
يو وخت چېرته ميلمه وم، پر دسترخوان څو رنګه خواړه پراته ول، خو ماته يوازې يو ډول خوړو ډېر خوند راکړ، ملګري مې په خندا راته وويل: " په کچالو ځان مه مړوه، غوښه در واخله. "
حيران شوم، څه چې ما خوړل، د کچالو خوند يې نه درلود ، څکه (مزه) او بڼه يې د چپلي کباب غوندي وه.
کچالو په هر کور کې پيدا کيږي، دوه درې رنګه يې پخوي، خو زما د کوربه په کور کې همدا کچالو له يوې نوې زاويې پاخه شوي وو ، بلکل نوې، داسې چې ما خوند ترې واخيست او د کچالو ګمان مې نه پرې راته.
د کيسې له پاره هم بايد هرې موضوع ته له يوې نوې زاويې (اړخه) وګورو ، که نه نو هماغه ابشېدلي کچالو به وي چې په هر کور کې پيدا کيږي، هر څوک يې پخولای شي او په تالو پورې نښلي.
بې تجربې ليکوالان زاړه موضوعات را اخلي، لږ بدلون ورکوي، خو له ليري ښکاري چې ابشيدلي کچالو دي، خو تکړه ليکوالان فکر کوي، له نوښت او ابتکار څخه کار اخلي، دوی کچالو له يوې داسې زاويې پخوي چې نوې بڼه او نوی خوند ولري.

موضوعات ډېر دي، خو نوي زاويه يې يواځې په خپل فکر موندلی شو، ځکه هيڅوخت يو انسان د بل انسان پر ځای فکر نه شي کولای، هر څوک خپل فکر لري او يوې موضوع ته له خپل ديده ګوري.
يو وخت مې يو ملګری مخامخ راته ناست و، پر کاغذ يې يو انګليسي عدد وليکه، پر مېز يې کېښود، ورو يې وويل:
_څو دي؟
ورياده مې کړه!
_نهه (9)
ده وخندل:
_ماته شپږ (6) ښکاري.
يو هم غلط نه و، دواړو کاغذ ته له مخالفو زاويو کتل.
هره موضوع همداسې ده، څوک به له يوه اړخه ورته ګوري او څوک هم له بل، هيڅوک نه شي کولای چې د بل چا په ځای فکر وکړي، که داسې وای نو جنايي پوليسو ته به اړتيانه وه.
خو يوه خبره ده، که د بل پر ځای فکر نه شو کولای، بل ته فکر ورکولای شو.
خو څنګه؟
ځينې ټکي دي چې د ښې موضوع په ټاکلو کې مرسته راسره کوي.
١_ که غواړئ چې ښه کيسه وليکئ، فکر وکړئ او نوي موضوعات ومومئ، دا له امکانه ليرې خبره نه ده، شايد ستاسو په سيمه، کلي او شاوخوا کې داسې څه وي چې تر اوسه لا څه نه وي پرې ليکل شوي.
٢_زړو موضوعاتو ته يوه نوې زاويه پيدا کړئ، دا په خپله نوې موضوع ده.
٣_ زموږ يو استاد و، ده د ژور ناليزم زده کړه راکوله، يوه ورځ يې د خبر له پاره د موضوع د ټاکلو په اړه وويل: "که واورئ چې يوه سپي يو سړی وخوړ، نو دا کومه نوې موضوع نه ده، دا ډول واقعات ډېر پېښيږي، نه خلکو ته په زړه پوري دی او نه

هم د خبر د جوړولو ارزښت لري، خو که واورئ چې یوه سړي سپی وخوړ نو دا د خبر په جوړولو ارزي "

په کیسه کې هم همدا سې ده، هره موضوع ښه کیسه نه ورکوي ! ژر قناعت مه کوئ، د کیسې له پاره د عادي موضوعاتو له ټاکلو ډډه وکړئ !

۴_ هیڅکله لویه او عمومي موضوع مه انتخابوی، که موضوع هر څومره وړه وي، ښه فوکس (تمرکز) لري، لیکوال لاره نه ورکوي او په طبیعي توګه یوه نوې زاویه ورته موندلی شي.

(په دې اړه به کیسو ته د اهدافو د ټاکلو په برخه کې نورې خبرې وکړو .)

۵_ فکر وکړئ ! نن چیرته لاړئ؟ څه مو واوریدل؟ څوک مو ولیدل؟

موږ هره ورځ له لویو او وړو موضوعاتو سره مخامخ کیږو یا یې اورو ، خاندو ، خپه کیږو او یا هم داسې څه وینو چې په احساساتو کې مو بدلون راځي، خو شیبه وروسته مو هیر وي

ځینې دا ډول واړه موضوعات نوي وي او په زړه پوري کیسې ورکوي، ښه دا ده چې تل د یادښت یوه وړه کتابچه راسره ولرو او ویې لیکو. باور وکړئ، هره هغه نوې موضوع چې تاسو ته په زړه پورې وي او په احساساتو کې مو بدلون راولي، نورو ته هم د لوستلو وړ ده.

۶_ انګریز لیکوال ګراهام ګرین د یوه کوچیني عادت له مخې په لیکنه کې بریالی و ، ده به د ورځې تر پنځو سوو کلمات لیکل، مختلف کلمات، پرته له فکره، څه چې به په ذهن کې ورتلل هماغه به یې د کاغذ پر مخ راوړل، وروسته به یې چاڼ کړل، څو ټکي به یې ترې راوایستل، حتما به داسې موضوعات پکې ول چې کیسه ترې جوړیدای شوای.

نو هڅه وکړئ چې نوي موضوعات پیدا کړئ ، یا هم زړو موضوعاتو ته له نوي دیده وګورئ، زړه موضوع د ټوکې غوندي ده، چې په لومړي ځل اوریدو یې انسان خندوي، خو که تکرار شي مزه یې ځي.

هدف

موضوع مو انتخاب کړه، اوس څه وکړو؟
څه موده وړاندې یو چا له جلال اباد څخه زنګ راته وهلی و، ویل یې:
"لنډه کیسه لیکم، خو نه پوهېږم چې ولې رانه اوږدیږي؟ "
ډېر لیکوالان چې کله موضوع پیدا کړي، له فکر کولو پرته یې په لیکلو پیل کوي، دا ډول کیسې ښې نه راځي، له فوکسه (تمرکزه) وځي، هدف یې نه وي مالوم، یوې بلې خواته غځیږي، نه لیکوال خوند ترې اخیستی شي او نه هم لوستونکو ته په زړه پوري وي، ځکه نو د کیسو د لیکلو له پاره د هدف درلودل مهم دی.
هدف څه ته وایو؟
په دفتر کې کار کوئ، د رخصتۍ وخت دی، له کوره زنګ درته راځي، وایي چې میلمانه لرو، سودا درسره راوړه!
طبیعي ده چې پوښتنه کوئ.
ـ څه شی په کار دي؟
ـ په مېلمنو کې یو ناروغه دی، د سا لنډۍ ستونزه لري، ډاکټر ورته ویلي، چې د چرګ ښوروا ښښه! چرګ په کور کې ګرځي، له اخیستلو یې خلاص یو، خو تر کاري نشته!
خبره روښانه شوه، نه د قصابۍ دوکان ته ځئ او نه هم په وریجو پسې ګرځئ، هدف تر کاري ده.
که په کیسه کې هدف و لرو، موضوع هرې خواته نه رانه ځي او په طبیعي توګه غځیږي.

هدف د دیوال د تهداب په څېر دی، که تهداب کوږ او خام وي، نو بد شکله او کمزوري پخڅه به ووهو،
خو څنګه هدف؟
۱ـیوه ورځ مې په یوه مجله کې یوه کیسه ولوسته، د کیسې موضوع ډېره عمومي وه، لیکوال هڅه کړې وه چې په کیسه کې د قاتل عواقب انځور کړي. ده په دوو ـ درېیو مخونو کې دومره خبرې را اخیستې وې چې یو ناول پرې لیکل کېدای شوی، هرې خواته تللی و، خو یوه خوا یې هم نه وه پوره کړې. زه ونه پوهېدم چې د دې کیسې له لیکلو څخه د لیکوال هدف څه و، لوستونکي ته یې څه لرل، هغه یې په کومه برخه پوهاوه؟
که واورو چې یو چا قتل کړېدی، په ذهن کې به مو په لسګونو پوښتنې را پیدا شي؟
۱ـ ولې یې قتل وکړ؟
۲ـ تر قتل مخکې یې څه ډول احساسات درلودل؟
۳ـ د قتل د عملي کولو له پاره یې څه ډول پلان جوړ کړ؟
۴ـ مقتول یې څنګه پیدا کړ؟
۵ـ څنګه یې وواژه؟
ـ ګټه یې څه وه؟
۷ـ پولیسو څنګه ونیو؟
۸ـ د نیولو پر مهال یې څه ډول احساس درلود؟
۹ـ کله چې یې کورنۍ خبره شوه، څه یې وکړل؟
۱۰ـ قاتل چې کله په زندان کې د پنجرو تر شا په زړو او شلېدلو جامو کې خپله مېرمن او ماشومان ولیدل، له رواني پلوه یې څه حال درلود؟
۱۱ـ په زندان کې یې ژوند څنګه و؟
۱۲ـ ډوډۍ یې ښه وه؟
۱۳ـ د ازادۍ په اړه یې څه فکر کاوه؟

او په لسګونو دا ډول نورې پوښتنې.
که ناول لیکو کیدای شې چې یاد شوي ټول اهداف پکې راوړو، ځکه په ناول کې مو لاس خلاص دی، هر لور ته یې غځولی شو، خو لنډه کیسه داسې نه ده، د لنډې کیسې له پاره به یو کوچینی هدف ټاکو، کله چې هدف کوچنی و، موضوع هم ښه فوکس پیدا کوي او هر لور ته نه رانه ځي.
غواړو چې په ونه کې د یوې مرغۍ عکس واخلو، هدف مو یوازې په هسکه څانګه کې ناسته مرغۍ ده، ځکه نو په کمره کې ګورو، د کمرې د زوم پر بټنه فشار راوړو، مرغۍ مو د سترګو مخې ته دریږي.
یو بل مثال:
په کوچینیتوب کې مې د عینکو یوه شیشه پیدا کړه، له لیرې مې کاغذ ته ونیوله، خو کاغذ ونه سوځېد، ځکه له شیشې څخه د لمر تېرېدونکې وړانګې د کاغذ په ټولو برخو مساوي لګېدې، خو وروسته مې چې شیشه کاغذ ته ور نږدې کړه، اول په کاغذ کې یو ټکی تور شو، بیا یې اور واخیست.
دلته د لمر وړانګې یوازې په یوه ټکي راټولې شوې. کیسه هم همداسې ده، ووړ هدف ورته وټاکئ، ووړ هدف فوکس لري، کیسه رانه هرلوري ته نه خپرېږي.
د پورتنې لست یاده شوې هره موضوع یوه کامیابه کیسه ورکوي، مثلاً لسمه موضوع را اخلو، د پاڼې په سر کې لیکو:
د کیسې نوم: د پنجرو تر شا
هدف: د دې کیسې له لیکلو څخه یوازې یو هدف لرم، غواړم لوستونکی په دې وپوهوم چې که یو څوک قتل وکړي، نو د زندان د پنجرو تر شا به د خپلې ښځې او ماشومانو په لیدو له رواني اړخه څومره ځورېږي؟
د کیسې هدف و ټاکل شو، که دا هدف په کاغذ کې لیکلی وي او د کیسې د لیکلو پر مهال لیکوال کله کله ورته وګوري، نو په لیکنه کې به هیڅکله بله موضوع ور ګډه نه کړي، په دې پسې به نه ګرځي چې د قتل تخشه څه وه؟ ولې یې قتل وکړ؟ پولسو

څنګه ونیو ؟..... او داسي نوري پوښتني، ځکه دلته اصلي هدف لیکل شویدی، هدف دا دی چې قتل مه کوه ! که نه ستا به هم د خپلي کورنۍ لیدو ته سترګې وخیژې.
هره هغه خبره چې په هدف پوري اړه نه لري او بلې خواته ځي، بله کیسه پرې لیکلی شو، خو په دې کیسه کې ځای نه لري.
د کوچیني هدف تاکل کیسه چاټوي او اضافه خبري ترې باسي، هڅه وکړئ چې وړه موضوع انتخاب کړئ، فکر ورته وکړئ، هدف ورته ولیکئ او کیسه د هدف له مخې وغځوئ.
۲ـد هدف ټاکل د لیکوال فکر راټولوي، کله چې فکر راټول شو، ذهن مو یواځې د موضوع په هغه زاویه راګرځي چې کیسه پرې لیکو.
یو څوک شطرنج ته ناست دی، هدف یې د لوبې ګټل دي، دی د لوبې تر پایه د بل څه په اړه فکر نه کوي، یواځې د شطرنج تختې ته ګوري، فکر یې سره راټول دی، یو ساعت، دوه ساعته، درې ساعته، یواځې د لوبې د ګټلو په اړه فکر کوي.
کیسه هم همداسي ده، که هدف ورته ولرو، فکر به مو یواځې د هدف په لاسته راوړلو پسې ګرځي، ژور فکر به کوو، نتیجه به یې ښه وي.
۳ـد هدف ټاکل د تصویر په جوړونه کې هم مهم رول لري، مخکې مو یادونه وکړه چې د کیسې له پاره باید کوچینی هدف ولرو، د هدف درلودل کیسه تصویرې کوي او نوي تصویرونه مو په ذهن کې راګرځي.
بېرته د شطرنج مثال ته را ګرځو.
په کوټه کې هر څه دي، مېز، چوکۍ، غالۍ، پردې، پر دیوال را ځړېدلي تابلوګانې، د دیوالي ساعت ټکا....هر څه، خو د شطرنج لوبغاړی په دې یوه پسې هم نه ګرځي، هدف یې یواځې د شطرنج ګټل دي، شطرنج خپله تخته لري، دی یواځې همدې تختې ته ګوري، ټول پام یې سپینو او تورو خانو او د شطرنچ دانو ته دی، کله کله د حریف لاس هم تختې ته ور اوږدیږي، دی یې یواځې ګوتو ته ګوري، خو له ګوتو سره یې کومه علاقه نه لري ، د هغه لستوڼې ته یې هم سترګې نه ور اوړي، په دې پسې یې نه ګرځي

چې رنګ يې څه دی او په څه ډول تار ګنډل شوی، دی يواځې د حريف په ګوتو کې نيولې داني ته ګوري چې چېرته يې ږدي او د ده راتلونکی حرکت به څه وي؟
لوبغاړی يواځې د شطرنج تختې ته دقيق دی، که يو مچ پر تخته کښيني شړي يې ، وروسته بيا په دې پسې نه ګرځي چې ده ته نږدې د چايو په پياله کې ولوېد که په بله خوا لاړ، ان د دانو (پاچا، وزير، اس، پياده) شکلونه يې هم په ذهن کې حک شويدي، که يې څوک د ظاهري جوړښت په اړه پوښتنه وکړي، ستونزه نه لري، ښه يې ورته تشريح کولای شي.
لوبغاړی د خپل هدف په لاسته راوړلو کې دومره ژور تللی چې د شطرنج د تختې پر سر د دوړو ذرې هم ويني.
ځکه نو کيسې ته د کوچيني هدف ټاکل، هغه تصويرونه رابانديې ويني چې تر اوسه د بل ليکوال پام نه وي ور اوښتی. که کيسه هدف ولري، عمومي، تکراري او اضافه تصوير به ور نه کړو، تصويرونه به دقيق وي، فکر به مو يواځې د شطرنج په څلور کونجه تخته کې راټول وي او له موضوع وتلې تصويرونه به نه را اخلو.
۴_د هدف درلودل د اضافه خبرو مخه نيسي.
د فوټبال لوبه به مو ليدلې وي، لوبغاړي نوي دقيقې منډې وهي، هدف يې مالوم دی، ګول وهل او مقابلې ډلې ته ماته ورکول.
د لوبې پر مهال لوبغاړي څه وايي؟
د دوی ټولې خبرې يواځې د لوبې په اړه وي، نه تيره لوبه او نه هم راتلونکې، هماغه ساعت ، د هماغه لوبې له پاره چيغې وهي....
" پاس راکړه ! مخکې شه، حريف ونيسه، ګول.. "
دوی په نوي دقيقو کې د بل څه په اړه فکرنه کوي، نه د سياست په اړه غږيږي، نه د خوراک غم ور سره وي او نه هم دا وايي چې پاچا دوې اوزې لري او که نه؟ !

ټول فکر، هواس او خبرې يې يوائې د لوبې ګټلو ته ځانګړي کړي وي، د فوټبال په مستطيل شکله ميدان کې راګرځي، نه اضافه خبرې کوي او نه هم بله موضوع مينځته را اچوي.
لنډه کيسه هم همداسې ده، که هدف ولرو، همدا هدف مو په طبيعي توګه اضافه خبرو ته نه پرېږدي، کرکټرونه به بېځايه نه غږوو، هره جمله به مفهوم او مانا لري او په هدف پورې به تړلې وي.
په عمومي توګه، هدف په کاغذ کې د ليکلي ادرس غوندې دی، که ادرس درسره وي، په ګڼ او نابلده ښار کې په اسانۍ سره هغه ځای موندلی شئ چې هدف مو وي.

د کیسې نوم

یو وخت مې د یوې مجلې پاڼې سره اړولې، یوه کیسه مې پیدا کړه، لیکلي و:
لنډه کیسه
ځوانیمرګ
که تاسو دا نوم واورئ ، په ذهن کې به مو څه در وګرځي؟
که نور نه وي نیمه کیسه خو درته روښانه شوه، په دې خو وپوهیدئ چې یو څوک به وژل کیږي، یا به هم په خپله مري، هغه هم په ځوانۍ کې !
زموږ ډېر لیکوالان خپلو کیسو ته همدا ډول نومونه ټاکي.
"ارمان یې پوره شو، شهید ، نیمه خوا مینه، دوې جنازې...او داسې نور. "
دا هغه نومونه دي، چې د کیسې تلوسه له مینځه وړي، لوستونکی مخکې له مخکې د کیسې په محتوا پوهیږي، د کیسې له ویلو خوند نه اخلي.
خو که چیرې کیسه دکیسې له نوم سره سمه پیل شي، دومره جدي ستونزه نه ده.
مثلا: که د کیسې نوم (غلا) وي او په پیل کې کیسه په غلا شروع شي بیا پروا نه کوي.
غلا
احمد په بیړه د پولیسو ماموریت ته زنګ وواهه، په وارخطایي یې وویل:
_هلو، هلو ! هیله کوم ! مرسته راسره وکړئ، زما کور ته غل راغلی، په هغه بله کوټه کې یې صندوقونه خلاص کړي. توپانچه هم ورسره ده.
په دې توګه کیسه نه واضح کیږي او تلوسه یې له مینځه نه ځي. په دې اړه به د کیسې د تلوسې په برخه کې په تفصیل سره خبرې وکړو.
د کیسې نوم ډېر ضروري دی، ډېر وخت یواځې نوم د دې لامل کیږي چې پر یو چا کیسه ولولو.

تاسو به په تلویزیونونو کې تجارتي اعلانونه لیدلي وي، سوداګر د دې لپاره اعلان کوي چې خپلو تجارتي اجناسو ته خریدار پیدا کړي، دوی د اعلانونو د جوړولو او خپرولو لپاره لګښت په غاړه اخلي، له اعلان جوړوونکو غواړي داسې اعلان ورته جوړ کړي چې د لیدونکو پام ورواړوي، په بله مانا سوداګر د اجناسو د پلورلو له پاره تبلیغ کوي، د کیسې نوم هم همدا سې دی، که یې مانا او تلوسه درلوده، کیسې ته تبلیغ دی، په ډېرو یې لوستی شی.

څوک نه شي کولای چې ستاسو کیسې ته نوم وټاکي، ځکه کیسه تاسو لیکلې او تر هرچا ښه پخپله ښه نوم ورته ټاکلی شئ، خو په څو ټکو کې لنډه مشوره درکولای شي:

۱ـ هیڅوخت کیسې ته داسې نوم مه ټاکئ چې نوم د کیسې محتوا روښانه کړي.

۲ـ په نوم کې خپل شخصي قضاوت مه ورګډوئ،مثلا: ښه سړی، بد هلک، هوښیار، ساده، ښکلی، بدرنګه، مظلوم، ظالم... او داسې نور.

۳ـ کیسې ته هوایي نوم مه ټاکی، نوم باید د کیسې له محتوا سره تړاو ولري، خو نه دا چې کیسه روښانه کړي.

۴ـ اول ماشوم پیداکیږي، بیا نومورباندي ږدي، نو لومړی کیسه ولیکئ، بیا نوم ورته وټاکئ، د دې کار ګټه دا ده چې لیکلې کیسه مو په ذهن کې ناسته ده، یو عمومي تصویر ترې لرئ، هره خوا یې سنجولی شئ ، کیدای شي په زړه پورې نوم ورته پیدا کړئ.

د کیسې پیل او تلوسه

د کیسې د جوړښت په اړه یوه اروپایي لیکوال (نوم یې رانه هیر دی) پخه خبره کړېده:
"کیسه د مار غوندي ده، سر، مینځ او لکۍ لري، پښې او لاسونه نه شو ورکولای. "
لومړی به د کیسې د پیل او تلوسې په اړه خبرې وکړو.
څه موده مخکې مې یو انګریزي فلم وکوت، لومړنۍ یوې دقیقې یې اړ ایستم چې
پوره یونیم ساعت تلویزیون ته کښېنم.
ولې؟ ما څه ولیدل؟
یو ځنګل و، ګڼ ځنګل، هسکې ونې یې درلودې، په چوپه چوپتیا کې یو څوک پر
وچو پاڼو وخوت، یو تور مار تر یوې وچې څانګې را تاو شو، کمره د یوه بنیادم پښو
ته سیخه شوه، سړی منډې وهلې... ما یې د ساه ایستلو غږ اوریده...کمره د سړي مخ ته
برابره شوه، دی ځوان و، له خولې یې وینې بهېدلې، ګرېن یې په ختهو لړلی ښکارېده.
سړی څو ځایه ولوېد، بېرته پورته شو، ناڅاپه ودرېد، په وارخطایۍ یې پورته وکتل،
یو لوی سیوری ورباندې راغی، پرې ور ټیټ شو. ځوان خپلو سترګو ته لاس ونیو،
یوه تیره او وحشتناکه کوکه یې له خولې را ووته. یوه رڼا او د یوې دقیقې ختم.

دوهمه صحنه له عادي ژونده پيل شوه، ښار و، ديوې کورنۍ پنځو غړو(مور، پلار او د دوی دریو اولادونو میلې ته د تګ تیاری نیوه. دا چې د فلم پاتې برخې څنګه وې او څه پېښ شول، په دې اړه به د کیسې د مینځ او تلوسې په برخه کې خبرې وکړو.
خو زما په ذهن کې د فلم لومړنۍ یوې د قیقې پرله پسې پوښتنې را ولاړې کړې:
دا سړی څوک و؟ په ځنګله کې یې څه کول؟ ولې یې منډې وهلې؟ له څه شي وېرېدلی و؟ له لاړو سره یې وینه ولې راتله؟ چا لاس ور اچولی و؟ ځناورو برید پرې کړی و؟ څه خبره وه؟ هغه سیوری د څه و؟ سړي ولې چیغه کړه؟ ایا مړ شو، ایا ایا ایا....په لسګونو نورې پوښتنې، .داسې پوښتنې چې ما یې ځواب غوښت ، بله لاره نه وه، د فلم د پیل یوې دقیقې پوره یونیم ساعت تلویزیون ته کینولم.
له تخیل څخه به رښتیني ژوند ته را شو.
که په کور،کلي کې یو څوک د یوې پیښې کیسه را ته کوي، نو اصله خبره په پیل کې یادوي:
ــ خبر شوې؟
دلته اوریدونکی په طبیعي توګه له موضوع سره دلچسپي ښیي.
ــ نه ! څه خبره ده؟
ــ فلانی مړ شو.
اوریدونکی ټکان خوري ، یودم یې په ذهن کې پوښتنې را ولاړیږي:
ــ ولې؟ هغه خو روغ.جوړ و؟ تېره ورځ مې ولید ، غنمو ته یې اوبه ور خوشې کړې وې، څه ټکه پرې پریوته؟ چا وواژه، که له بامه را ولوید ؟....
اوریدونکی غواړي چې د خپلو پوښتنو د ځواب له پاره په کیسه خبر شي، دی تلوسه لري، نا ارامه دی، خو لومړی تن شاید په عادي توګه کیسه داسې پسې وغځوي:
ــ سهار له کوره ووت، ویل یې چې سودا راوړم، خپل زوړ بایسکل یې تر ښکرو ونیو، خو کله چې پاخه سړک ته وخوت، موټر وواهه !

یا شاید د کیسې بیان تر دې هم سوړ وي، خو د اورېدونکي تلوسه لا نه ده سړه شوې، دی لا د خپلو پاتې پوښتنو ځواب ته ماتله دی، که څه هم وروسته د هغه یوه یوه پوښتنه په خپل وار سره ځواب شوه، خو دی یې اړ کړ چې کیسه تر پایه واوري.
یا یوه بله خبره.. احمد راځي، ناڅاپه محمود ته وایي چې (علي) کور واخیست.
محمود ته پوښتنې پیدا کیږي:
_ ده خو د بیګاه نه لرل، دومره پیسې یې له کومه کړې؟ غلا به یې کړې وي، نه والله، حتما یې د پیسو لپاره څوک وژلی دی، . نور نور نور....
دلته محمود ته تلوسه پیدا شوه او غواړي چې پوښتنې یې حل او په کیسه پوه شي.
په دغو مثالونو کې قوي خبره او داسې څه چې وروسته تشریح ته اړتیا لري او اوریدونکی تر پایه ورسره ساتي، په پیل کې وشوه.
هر هغه پیل چې د لوستونکي په ذهن کې پوښتنې را ولاړې کړي، دا زور لري چې کیسه تر پایه پرې ولولو.
خو قوي پیل قوي فکر غواړي، داسې یو فکر چې لوستونکی د کتاب اېښودلو ته پرېنږدي.
موږ دوه ډوله ادبیات لرو: کلاسیک او معاصر. په کلاسیکو ادبیاتو کې فولکلوریکې کیسې هم راځي. ډېری دا ډول کیسې له ((و نه وو)) شروع شوېدي، یوه بیلګه:
" وو نه وو د خدای کړه وو، د بنده ورته کاته وو، په پخوا زمانو کې یو پاچا و، ده زوی نه درلود، په زیارتونو وګرځېد، تاویزونه یې په غاړه کړل، د طبیبانو دواوې یې وخوړې، خو پلار نه شو. یو سهار یې یو ملنګ دروازې ته ودرید، پاچا ته یې یوه منه ورکړه، نیمه ده وخوړه او نیمه یې هم میرمنې.
نه میاشتې، نه ورځې، نه ساعته وروسته پاچا ته خدای ګلالی زوی ورکړ. پاچا خوشاله و، ټول خلک یې راوبلل، جشن یې ونیو، اووه شواروزه یې دوام وکړ.

وخت تېرېده، ماشوم په ناز او نعمت کې را لوی شو، د ځوانۍ مرحلې ته ورسېد، یوه ورځ یې له یوې بوډۍ څخه دیوې ښاپیرۍ د ښایست خبرې واورېدې، ده هوډ وکړ چې ښاپیرۍ به خپلوي، خو هغې ته رسېدل اسانه خبره نه وه، شرطونه یې لرل. شهزاده باید اوسپنیز بوټونه په پښو کړي وای، تر اوو غرونو اوښتی وای، زمری یې وژلای وای ،له دیوانو سره مخامخ شوی وای او په پای کې یې له یوه ښاماره د هغه اووه سرونه غوڅ کړي وای.... "

له " وو نه وو " تر اوسپنیزو بوټونو پورې اصلي کیسې درې مخه نیولې وو. دا پخواني نکلونه دي، په هغه وخت کې ښه و، اوس هم په غوږو ښه لګیږي، خو نن بله دنیا ده، هر څه بدل شوي، وده یې کړې، نوښت پکې راغلی. ادبیات هم همداسې دي، اوسنۍ کیسې له پخوانیو سره توپیر لري، که څوک غواړي چې اوس کیسه ولیکې باید له اوسپنیزو بو ټونو، د سفر پرېکړه او د شرطونو له یادولو څخه یې پیل کړي. دا هماغه خبرې دي چې د لوستونکي په ذهن کې پوښتنې را ولاړولی شي. که نه نو په لوستونکي یې څه چې پاچا زوی لري که نه، ډېر خلک بې اولاده دي، یو دې دی هم وي.

د اوسپنیزو بوټونو په پښو کول، لوستونکی د کیسې لوستلو ته هڅوي، په ذهن کې یې پوښتنې را ولاړیږي. ولې ؟ د څه له پاره؟ چیرته ځي؟ څنګه ځي؟ څه کوي؟...

په پیل کې د لوستونکي ذهن له پوښتنو ډک کړه، وروسته بیا په ډېره ساده توګه کیسه له هماغه (وو نه وو) سره تړلی شې، خو شرط دا دی چې دا لینک او ارتباط باید ماهرانه وي.

مثلا:

شهزاده اوسپنیز بوټونه په پښو کړل، توره یې راواخیسته، اس ته یې وکتل، د څټ اوږده ویښتان یې باد رپول...

د اس پر تندي یې لاس تېر کړ، ورو یې وویل:

ـ اووه غرونه مې تر مخې دي، له زمريانو سره به څه کوم، ديو هم د تور غره په تورو ډبرو کې راته پټ دی، خدای خبر ! زه به خپله مينه تر لاسه کړم؟ !

شهزاده پر يوه هواره تيږه کيناست، سر يې وځړېد، د لاس اوږدې ګوتې يې په خپلو تورو ويښتو کې تېرې کړې، د خپل پلار خبره يې سترګو ته ودرېده، پلار يې په ژړا کې چيغې وهلې !

ـ د ښاپيريانو له وطنه ليرې ګرځه ! خطر لري، ما يو اځې مه پرېږده !

پا چا همدا يو زوې درلود، شل کاله مخکې يې اولاد نه کېده، دی په زيارتونو وګرځېد، تاويزونه يې په غاړه کړل، د طبيبانو دواوې يې وخوړې، خو پلار نه شو، يو سهار يې يو ملنګ دروازې ته ودريد، پاچا ته يې يوه منه ورکړه، نيمه ده وخوړه او نيمه يې هم ميرمنې، نه مياشتې ، نه ورځې ، نه ساعته وروسته پاچا ته خدای يو ګلالی زوی ورکړ او ....

په دې توګه کيسه تر اوسپنيزو بوټونو را ورسوه او وروسته د کيسې قهرمان د شرطونو له پوره کولو سره مخامخ کړه.

دا ډول پيل د لوستونکي په ذهن کې پوښتنې را پيدا کوي، تلوسه ډېروي، دومره زور لري چې کيسه پرې ولولو.

دلته ليکوال يوه بله ګټه هم کولای شي، لوستونکی له شهزاده سره، چې د کيسې اصلي کرکټر دی، ځان خواخوږی ښيي، د هغه په قالب کې ننوځې ، پوهيږي چې سختې ته يې ملا تړلې ده، دی د پلار يو زوی دی، پلار يې هيلې او ارمانونه لري، نو دی به د دغو شرطونو په پوره کولو کې بريالی شي؟ زمريانو ته به څنګه ماته ورکوي، له ديو نه به په څه ډول خلاصيږي... او داسې نورې پوښتنې او انديښنې چې د شهزاده په اړه له لوستونکي سره پيدا کيږي. لوستونکی ځان د کيسې قهرمان ته تر ټولو نږدې ګڼي او له هغه سره پل په پل ګام ږدي.

زموږ ډېرې کيسې له ماضي څخه شروع او حال ته راځي ، دا هم کله کله خوند لري، خو موږ بايد د کيسو له نورو جوړښتونو څخه هم ګټه واخلو. کله يې په حال پيل کړو،

ماضي ته لاړ شو او کله له حاله د یو چا تېر ژوند ته ور وګرځو، ببرته خپل ځای ته راشو او راتلونکی یې پسې و څېړو، او کله یې هم د راتلونکې پلان په اړه خبرې وکړو، بېرته حال یا ماضي ته لاړ شو. په دې توګه به مو کیسې، ناولونه او هره بله لیکنه له یو رنګه والي څخه ساتلې وي.

مخکې تر دې چې کیسه ولیکئ، اول د کیسې عمومي چوکاټ په ذهن کې جوړ کړئ، یا یې هم د کاغذ پر مخ راوړئ، هر هغه څه چې په کیسه کې ډېر کشش ولري، د لوستونکي په ذهن کې پوښتنې راولاړې کړي او یا هم قوي غوټه پکې نغښتې وي، هغه په پیل کې راولئ، د پیل دوې ـ درې جملې کولای شي چې د لوستونکي ذهن له پوښتنو ډک کړي، وروسته بیا یوه یوه پوښتنه ځواب کړی او لوستونکی تر پایه درسره وساتئ.

زموږ ډېر لیکوالان کیسې له هماغه (وو نه وو د خدای کړه وو) څخه پیلوي، خو د کیسې د پیل او نوښت له پاره ډېرې لارې لرو چې یو څو نمونو ته په لنډه توګه اشاره کولای شو:

۱ـ موږ کولای شو چې کیسه وار له واره په لنډو ډیالوګونو پیل کړو:

ـ ته د باز ګل قاتل یې !

ـ نه ! باور وکړه ! زه هغه نه پېژنم !

ـ دا چاړه مې ستا په موټر کې پیدا کړه، عدلي طب وايي چې د چاړې پر لاستي ستا د ګوتو نښې دي.

د ځوان سر وځړید، سلګۍ یې شوې، یوه شېبه غلی و، وروسته یې په بېړه پورته وکتل، د څارنوال غټې سترګې له سرو رګونو ډکې وې.

ځوان د مېز پر سر ایښې چاړې ته سترګې ور واړولې، تر لاستي پر وینو سره وه، یودم یې وویل:

ـ خو دا چاړه زما نه ده، قسم خورم !

ځارنوال د ځوان ګرین ته لاس ور واچاوه، جټکه یې ورکړه، د مېز پر سر ایښی تلیفون وشرنګید، د ځوان ګرین یې پرېښود، ګوشی یې ور پورته کړه، په سترې غږ یې وویل:
ـ هلو؟
یوه شېبه غلی و، وروسته یې یودم چیغه کړه:
خو زه ثبوت لرم!
دا وخت د کوټې دروازه وټکېده....

۲ـ کیسه له تصویر نه هم پیلولای شو:

ـ نجلۍ منډې وهلې، ټکری پسې ځخېده، لوڅې پښې وه، ناڅاپه کېناسته، له ښۍ پښې ځخه یې ازغی ویست، بېرته یې منډه کړه، شېبه وروسته د رود غاړې ته ورسېده، اوبو ته یې وکتل، سره اوښتې، پر سر یې سپین ځګونه روان ول، د ټوپک ډز شو، مرمۍ یې پښو ته نږدې په یوه پلنه ډبره ولګېده، شنهاری یې پورته شو.
نجلۍ شا ته وکتل، د غونډۍ په پیڅکه کې دوه تنه ښکارېدل، د دې خوا ته یې منډې ور وهلې، یو ودرېد، د ټوپک نلۍ یې ور واړوله، نجلۍ ټوپ کړل، په سپینو ځګونو کې ورکه شوه...

۳ـ په پیل کې د یوې پوښتنې پرېښودل:

خداینور سړه ساه واخیسته، کولبه یې د پټي په مینځ کې ودروله، روان شو، د لښتې په غاړه د توت د ونې سیوري ته کېناست، پټې ته یې وکتل، د کولبې غوایانو د شدیارې په وچو لوټو بوی کېښ.
خداینور یو سوړ اسویلی ویست، تندي یې ګونځې پیدا کړې، له ځان سره یې وویل:

ـنه کیږي ! دا پردی دهقاني به تر کومه کوم؟ زه پیسو ته ضرورت لرم، ډېرو پیسو ته، ولور مې په مخکې دی.
یوه شېبه فکر یووړ، وروسته یې یو دم وویل:
ـاته لکه ! ډېرې پیسې دي، خو څنګه؟!
ولاړ شو، ګړندي ګامونه یې واخیستل، د کلي خواته یې مخه کړه...د ملک غوایان په شدیاره کې ولاړ ول....

۴ـ د کیسې په پیل کې د دوو متضادو نظرونو راوړل:
ګلدین د پړي په یوه سر کې له اوسپنې جوړ لوی چنګک وتاړه، پورته یې وکتل، د سپوږمۍ په رڼا کې د کلا هسک دېوال ویروونکی ورته وایسېد، دېوال تر سره هوار و، یواځې ځای ځای د راوتلیو لوټو سیوري ښکارېدل، تر څنګ ولاړ په عمر پاخه سړي ته یې وکتل، ورو یې وویل:
ـله وسه مې تېره ده !
سړی په خبره کې ورولوېد:
ـ مه کوه ! ته ځوان یې، باید تر دېواله واوړې، اوس یې وخت دی ! د پلار غچ دې واخله !
ځوان یو دم شاته شو، په ټیټ و بربډلي غږ یې وویل:
ـما خو سهار هم درياده کړه ! زه څوک نه شم وژلای !
سړي د واسکټ جېب ته لاس کړ، توپانچه یې راوایسته، د ځوان په لاسو کې یې کېښوده....
دا یواځې یو څو نمونې وې، موږ کولای شو چې د کیسې لپاره تر دې ښه پیل انتخاب کړو، په پیل کې پوښتنې راولاړې کړئ، له نوښت څخه کار واخلئ او هره کیسه له یوې نوې زاویې پیل کړئ !
نوښت د کیسې مالګه ده.

د کیسې منځ او تلوسه

زموږ ډېر لیکوالان د کیسې تلوسه ترپایه نه شي ساتلی، غو ټه ډېر ژر ترې پرانیستل کیږي او لوستونکی مخکې له مخکې په دې پوهیږي چې خبره څه ده؟
د کیسې په مینځ کې باید کوم ټکي په پام کې ونیسو؟ څرنګه کولای شو، چې تلوسه ترپایه وساتو؟
ښېرته به د فلم پاتې برخې ته راوګرځو.
موږ فلم له کیسې څخه نه شو بېلولی، هر فلم ته لومړی کیسه لیکل کیږي، وروسته په سناریو اوړي او د سینما پر پرده راځي، زه نه غواړم چې ټول فلم درباندې وګورم او هره برخه یې له کیسې سره پرتله کړم، یوازې دومره وایم، چې زما له خپل دیده د کیسې پیل باید څنګه وي او په پاتې برخه کې یې په څه ترتیب تلوسه ساتلی شو.
د فلم په دوهمه صحنه کې یوې کورنۍ مبلې ته د تګ تیاری نیوه، ډېر وخت یې واخیست، خو زه یې ستړی نه کړم، ځکه زما پوښتنې لا نه وې ځواب شوې، ما یې ځواب غوښت.
دریېمه صحنه په ښکلې منظره پیل شوه. یو کوچنی موټر د یوه شنه ځنګله په مینځ کې پر پوخ سړک روان و، په موټر کې ناست کسان خوشاله ښکارېدل، خندل یې، په خپل منځ کې یې ټوکې سره کولې. نا څاپه یې د سړک پر غاړه یو بل موټر ولېد، چې پر یوه خوا کوږ و. دوی ودرېدل، د ولاړ موټر ښېښې ماتې وې خو د ټکر کومه علامه یې نه درلوده. په موټر کې د ښکار اسباب او یو کوټ ښکارېده. پلار د کوټ جیب ته لاس کړ، له څو نوټونو سره یې یو د هویت کارت را ویست، په کارت کې د هغه چا عکس و چې ما د فلم په لومړی یوه دقیقه کې لیدلی و.

زما یوه پوښتنه ځواب شوه، هغه سړی ځنګله ته د ښکار په نیت راغلی و . خو لا مې نورې پوښتنې په ذهن کې ولاړې وې.
په بله صحنه کې د کورنۍ غړي د خیمې د درولو لپاره د مناسب ځای په لټه کې ول، دوی د ګڼو ونو په مینځ کې یو هوار وړوکی چمن وموند ، دا وخت دیوه هلک ترمخ یوه تېزه رڼا تېره شوه، دی وارخطا شو، مور ته یې وویل، خو هغې وخندل، خیال او وهم یې وباله، خپل زوی ته یې ډاډ ورکړ چې هیڅ خبره نشته.
دلته زما یوه بله پوښتنه هم ځواب شوه. هر څه چې وې ، خو د پیل په یوه دقیقه کې چې ما کوم سړی ولید ، له انسانه او یا هم له کوم ځناوره نه وو وېربدلی، دا بل څه و.
د سپوږمۍ په رڼا کې یوه خړه خېمه ولاړه وه، چارچاپیره یې هسکې ونې ښکارېدلې، ناڅاپه د خېمې پر ټاټ یو څه ولګېدل، وړې نجلۍ چیغه کړه، په خیمه کې څراغ بل شو ، ټول د باندې راووتل ، مور د خپلې ماشومې لور مخې ته ودرېده، د خیمې پر ټاټ وینې روانې وې، لاندې پر شنه چمن د بنیادم لاس پروت و.
ما د لستوڼي د ټوټې له رنګه و پېژاند چې لاس د هغه سړی دی چې د فلم په لومړۍ یوه دقیقه کې مې لیدلی و. بله پوښتنه مې هم ځواب شوه، سړی مړ و.
فلم تر پایه له تلوسې ډک و ، مور او پلار په مرموزه توګه وژل کېږي، اولادونه ستونزې وینې ، هره نوې صحنه نوې پوښتنې پیدا کوي او تر پایه مې له ذهن څخه په نوبت یوه یوه پوښتنه وځي.
د فلم وروستۍ صحنه روښانوي چې دا قتلونه د څه لپاره وو او چا تر سره کول. د ځنګله اروا چې د یوې لویې ونې په اره شوې مونډه کې اوسېده، وخت په وخت د باندې راوته او له هغو انسانانو څخه یې غچ اخیست چې په بېرحمۍ سره یې د ځنګله ونې وهلې او حیوانات یې ښکار کول.
زما ټولې پوښتنې حل شوې او د فلم د مینځ پېښو او تلوسې هم تر پایه تلویزیون ته کینولم.

په لنډه کیسه کې هم تلوسه همداسې ساتلی شو. غوټه باید ورو ورو وسپړو، یوه یوه پوښتنه ځواب کړو او لوستونکی د کیسې لوستلو ته تر پایه اړ باسو.
یو بل مثال:
یو سړی له کاروانه پاتې شوی و، دښته وه، ګرمي وه، تږی و چې له تندې مړ شي، پر آس سپور یو بل تن پرې ورپېښ شو، د آس پر زین پورې د اوبو یوه پټک تړال خوړ، مړژواندي سړي د اوبو خواست وکړ، خو سپور ورته وویل چې دی په خپله اوږد منزل په مخکې لري، اوبه نه شي ور کولای.
تږي سړي یو پټک اوبه د سروزرو د زرو سیکو په بدل کې ورنه وغوښت، ویې ویل چې د ه ته به هغه ورانه ور وښیي چې هلته زر سیکې ښخې دي، سړي ور سره ومنله، خو پټک یې یو دم ور نه کړ، په لاره کې به یې تږي ته یو یو غوړپ او به ور کولې څو ژوندی پاتې شي او کله چې تاکلي ځای ته ورسېدل، تږي له اوبو ډک پټک تر لاسه کړ او سپور هم له زرو سکو ډکه کڅوړه په زین پورې وتړله.
که پر آس سپور سړي په پیل کې تږي ته سلامت پټک ور کړی وای، نو د تږي تنده ماتېدله، شاید له خپلې خبرې اوښتی وای او د سیکو تر ځایه نه وای ور سره تللی، خو د سپور کمال دا و چې تږی یې تر پایه هماغسې تږی وساته، ده ته یې د ژوندي پاتې کېدو لپاره یو یو غوړپ اوبه ورکولې او کله چې یې وخت را ورسېدا او خپل هدف یې تر لاسه کړ، بیا یې ټول پټک ور وسپاره او د تږي تنده ماته شوه.
لیکوال هم باید لوستونکي ته یو یو غوړپ اوبه ورکړي او تر پایه یې تږی وساتي. دی باید یو رهبري کوونکی مهارت ولري، داسې چې د اصلي غوټې تر سپړلو پورې په لاره کې ځینې نورې موانع هم پیدا کړي او لوستونکی اړباسي چې تر دغو خنډونو تېر شي.
که اصلي غوټه د کیسې په مینځ او یا هم تر پای مخکې وسپړل شي، نو بیا د لوستونکي تنده ماته شوه، وروسته له هغه که هر څه لیکو، په حقیقت کې به اضافه خبرې وي.

يوه کيسه هغه وخت ختمه ده ، چې اصلي غوټه وسپړل شي. په بله مانا د اصلي غوټې سپړل يا د راز څرګندول د کيسې پای دی. نو ځکه د کيسې په منځ کې تلوسه، په وار سره يوه يوه پوښتنه ځوابول او تر پايه د اصلي غوټې ساتل ضروري دي.
خو مهمه دا ده چې ا صلي غوټه بايد په منطقي توګه وساتو ، لوستونکی بايد فکر و نه کړي، چې ليکوال په لوی لاس يو څه رانه پټوي. که ليکوال د کيسې له کرکټرونو سره څنګ په څنګ لاړ شي،له پېښو او زمان سره يو ځای حرکت وکړي او تر کرکټرونو مخکې ګام وا نه خلي، نو بيا لوستونکي ته هم د يو څه د پټولو فکر نه پيدا کيږي.

د کیسې پای او تلوسه

فکر وکړئ، ایا تر اوسه مو داسې لنډې کیسې لوستې چې په پای یې نه یاست پوهیدلي؟
د ځینو کیسو پای ګنګ وي، لوستونکی نه پوهیږي چې د لیکوال هدف څه و، اصلي کرکتر څه وکړل؟ غوټه څنګه وسپړل شوه؟
ما ډېرې داسې لنډې کیسې لوستې، چې په پیل کې یې خوند راکړی، وروسته یې هم د بل مضمون لوستلو ته نه یم پرېښی، خو په ورستیو کرښو یې نه یم پوهیدلی.
که کیسه هر څومره خوږه لیکل شوې وي، خو پای یې ناڅرګند وي، لوستونکي به خوند ترې وانه خلي.
خو د کیسې په پای کې هم باید دومره زور وي چې لوستونکی د کیسې له لوستلو وروسته فکر کولو ته وهڅوي، او کیسه یې په ذهن کې پاتې شي.
بله دا چې د کیسې اصلي غوټه باید تر پایه وساتل شي او د کیسې په وروستۍ برخه کې وسپړل شي، ځکه کیسه هغه وخت ختمه ده، چې اصلي غوټه وسپړل شي، وروسته چې هر څه لیکو، اضافه خبرې دي، نه لوستونکی خوند ترې اخیستی شي او نه هم د ښې کیسې په چوکاټ کې ځای ورکولای شو.
ښه پای هغه دی چې د لوستونکي د وړاندوینې خلاف وي.

کرکترونه

هره کیسه کرکترونه لري، خو په دوی کې یو او یا هم کله کله دوه مرکزي کرکترونه وي.

کیسو ته هر ډول کرکټر ټاکلی شو، انسان، حیوان او یا هم غیر ژوندي موجودات.
د کرکټرونو ټاکل د کیسې په موضوع پورې تړلي دي، خو مخکې تر دې چې کیسې ته کرکټر وټاکو، لومړی یې باید پدې اړه فکر وکړو:
۱_زموږ مرکزي کرکټر څوک دی؟
۲_څه ډول څېره لري؟
۲_څه یې خوښېږي او له څه نه یې بد راځي؟
۴_شخصیت یې څه ډول دی؟
کله چې مو مرکزي کرکټرله هر اړخه په ذهن کې جوړ او قانع شوئ، قلم او کاغذ را واخلئ او د هغه د نوم تر څنګ، د هغه ځینې مهمې ځانګړنې هم ولیکئ.
د دې کار ګټې څه دي؟
تېر کال مې یو ناول لوست، څو پاڼې لا پاتې وې چې یودم په کیسه کې د اسې یو نوی نوم راڅرګند شو، چې نه مخکې زمینه سازي ورته شوې وه او نه یې هم په کیسې پورې اړه درلوده، یو ناڅاپه له اسمانه راولوېد او په کیسه کې یې د مرکزي کرکټر ځای ونیو، دوو_ دریو پاڼو سترې کړم، خو وروسته مالومه شوه چې دا هماغه د کیسې مرکزي کرکټر دی، یوازې نوم یې بدل شوی و.
که د ناول لیکوال د کرکټرونو د خصوصیاتو لیست لرلی، فکر نه کوم چې دومره لویه تېروتنه به ترې شوې وای.
په لیکلې بڼه د کرکټرونو د خصوصیاتو درلودل، په منطقي توګه د کیسې په لیکلو کې مرسته راسره کوي، د مثال په توګه:
موضوع مو وټاکله، غواړو چې کیسه پرې ولیکو، مرکزي کرکټر یې هم احمد نومیږي لیکو !

نوم	:	احمد
سن	:	پنځوس کلن
مدني حالت	:	متاهل

زده کړه : نالوستی
اولادونه : پنځه (درې لوڼې، دوه زامن)
کسب : بزګر
د اوسېدو ځای : کلی
ظاهري بڼه : ډنګر، له ونې ټيټ، اوږده ږيره، پکه ککرۍ، لمر سوځولی مخ، ځړېدلې سترګې، پر تندي د کالداني نښه، له سپږمو راوتلې اوږده ويښتان، زيږه لاسونه....
رواني خصوصيات: عاجز، بې زړه، د حوصلې خاوند، له بدو ليري، ديندار، د سختيو په وړاندې زغم لرونکی، په هره خبره کې د (خوار مه شې) تکيه کلام ....
او ځينې نور ټکي...
که دا ليست راسره وي، نو هيڅکله به د احمد نوم راڅخه بدل نه شي. احمد به په طبيعي توګه د کيسې تر پايه د يوه پنځوس کلن سړي په قالب کې اچوو (خويونه، عادتونه به يې همدې عمر ته مناسب وي) . دی به کله هم په دې پسې ونه ګرځي چې د اولادونو د نه درلودلو په پلمه دوهم واده ته زړه ښه کړي، احمد يو نالوستی بزګر دی، د کرکيلې په کارونو ښه پوهيږي، د کيسې تر پايه به نه (معلم) شي او نه هم(ډاکټر). ژبه به يې هم د يوه کليوال بزګر په څېر کليوالي وي، هيڅکله به (د کور ودان) پرځای (مننه) ونه وايي....
د احمد ککرۍ پکه ده، د کيسې تر پايه کاکل نه شي پرېښودلی، دی عاجز او ډارن دی، بد نه خوښوي، ځکه به تر خپله وسه د کلي له ملک سره بدۍ ته زړه ښه نه کړي.
احمد پنځه وخته په ملا پسې درېږي، دا منطقي نه ده چې له کوم قانع کوونکي دليله پرته، د سهار په اته بجې له خوبه راپورته شي.
او داسې نور..

که موږ د احمد په اړه مخکې له مخکې مالومات ولرو او مهم خصوصیات یې را مالوم وي، احمد به په کیسه کې یو اځې په هماغه مخکې ترمخکې ټاکل شوي قالب کې راګرځي، په دې توګه به د احمد کړه وړه او نورې ځانګړنې منطقي او د لیکوال په واک کې وي، لوستونکی به دا نه وایي چې نه، احمد د دې کار وړ نه دی او یا هم دا کار نه شي کولای.
که د کرکټر خصوصیات ولرو، دا به راته روښانه وي چې ایا زموږ ټاکلی کرکټر د دې توان لري چې د کیسې هدف تر لاسه کړي؟ ایا په منطقي لارو خپل هدف ته رسیدی شي؟ ایا د کیسې د هدف د تر لاسه کولو لپاره مو وړ (مناسب) کرکټر غوره کړی او که نه؟
مخکې له مخکې لیکلي خصوصیات، دغو ټولو پوښتنو ته ځوابونه وایي، لیکوال نه پریږدي چې وروسته له ستونزو سره مخ شي او یا هم کیسه له منطقي پلوه کمزورې کړي.
مخکې له مخکې د کرکټرونو خصوصیات لیکل د دې لامل کیږي، چې کرکټر د لوستونکو لپاره واقعي وبریښي، علت دا دی چې کرکټر په منطقي توګه معرفي کیږي او لوستونکی د هغه په کړو وړو باور کوي او ریښتینی ورته ښکاري.
که وغواړو چې کرکټر لا ښه وپیژنو، د کرکټر له خصوصیاتو سره باید په یوه جمله کې د هغه هدف هم ولیکو:
د بېلګې په توګه:
احمد: احمد په کیسه کې د دې باعث ګرځي چې مینه او زغم په کرکه او بې حوصله توب بریالی کړي.
که د کرکټر له خصوصیاتو سره دا جمله لیکلې وي، احمد به د کیسې تر پایه زغم ولري، دی به په طبیعي توګه هرې ناخوالې ته په مینه ځواب وایي او د نورو کینې به په صبر او حوصله ځوابوي.

په دې توګه به په کرکټر کې ناشاپي او غیر منطقي بدلون نه راځي، داسې به نه وي چې په پیل کې مینه ناک وي، خو څو پاڼې وروسته له دلیله پرته په ظالم او کینه ګر انسان بدل شي، دی به د لیکوال له غوښتنې سره سم په منطقي توګه خپل هدف ته ورسیږي او هیڅکله به داسې څه ونه کړي چې له مینې او حوصلې سره په ټکر کې وي.
له مرکزي کرکټر څخه پرته نورو کرکټرونو ته هم مخکې له مخکې د داډول خصوصیاتو ټاکل ښه دي، که لیکوال د کیسې د لیکلو پر مهال کله کله ورته وګوري ، د کرکټرونو له خویونو ، خواصو او ان څېرو سره عادت پیدا کوي، هر حرکت به یې د دوی په واک کې وي او په پای کې به خیالي کرکټر نه بلکې یو واقعي انسان ورته ښکاري، داسې احساس به کوي لکه په ریښتینې توګه چې له دغو کسانو سره مخامخ شوی وي، هغوی پیژني، خبرې یې ورسره کړې وي او ډېر رازونه یې ور مالوم وي، ځکه ځینې لنډې کیسې څو مخه لیکل کیږي او د کیسو تر پایه به د کرکټر ټول خصوصیات د لیکوال په ذهن کې ناست وي.
د لنډې کیسې لپاره د کرکټرونو لنډ خصوصیات کافي دي، خو که ناول لیکو د هر کرکټر په اړه باید مخکې له مخکې ډېر څه ولیکل شي، ځیني لیکوالان د ناول لپاره د کرکټرونو ټول کردار، پېښې ، ستونزې...مخکې له مخکې لیکي او څو مخه پرې ډکوي، که ساده ووایو ،مخکې له مخکې په لنډه توګه د کرکټر کیسه او په ناول کې رولونه، ناکامي او بریالتوب د کاغذ پر مخ راوړي چې دیته ستوري لاین وایي.
د کرکټر په اړه بله مهمه خبره دا ده چې لیکوال باید د کرکټرونو له روح او روان څخه خبر وي، د هغه خویونه ور مالوم وي او د دې په اړه مالومات ولري چې له څه سره مینه لري، څه وخت غوسه ورځي او په څه شي خوشاله کیږي.
بریالی لیکوال په کرکټر کښنه کې ډېر زیار باسي، دی کرکټر تر هغو په ذهن کې اړوي را اوړي چې له خیالي کرکټر څخه ژوندی موجود جوړ کړي، د هغه له ظاهري او باطني جوړښت سره اشنا شي او وروسته یې په داستان کې ولوبوي.

په بله مانا ، لومړی کرکټر ژوندی کړه، له هغه سره خبرې وکړه، په خوی او عادت یې پوه شه او وروسته که بیا په کیسه کې ستاسې له خوښې سره سم لوبیدای شوای او ټاکلي رول ته مناسب وي، ځای ورکړئ.
موږ باید هڅه وکړو چې کیسې ته د اړتیا پر بنسټ کرکټرونه وټاکو، ځکه لنډه کیسه ډېرو کرکټرونو ته اړتیا نه لري، د اړتیا په اندازه د کرکټرونو ټاکل د دې لامل ګرځي چې کیسه په طبیعي توګه وغځیږي او له اضافه خبرو مخنیوی وشي.
موږ هره ورځ له ډېرو خلکو سره مخامخ کیږو، خو دوه کسه کټ مټ په یوه ځېره او یو رنګه خویونو نه شو موندلی، په کرکټر جوړونه کې هم باید دې ټکي ته پام وکړو، زموږ هر کرکټر باید له بل یوه شخصه بېل وي، بېله ځېره ولري او عادتونه یې سره نږدې نه وي. دا کار په طبیعي توګه د کرکټرونو په جوړونه کې نوښت راولي او لوستونکی په خپل ذهن کې له مختلفو ځېرو او خویونو سره مخامخ کیږي.
بله خبره دا چې د کرکټر لپاره هیڅوخت خیالي ځېره او خیالي عادتونه مه ټاکئ، د بېلګې په توګه: د یوې کیسې کرکټر مو یو سوالګر دی، فکر وکړئ، تاسو به په ژوند کې ډېر سوالګر لیدلي وي، له ډېرو سره به مو تر خپله وسه مرسته کړې وي او د ځینو تر مخ به ښویه تېر شوي یاست، خو په دغو ټولو کې به داسې سوالګر هم و چې د پنځو افغانیو پر ځای مو د شلو او یا هم د پنځوسو نوټ ورته نیولی وي، ولې؟
یا به د هغه ظاهري خوارې ځېرې او خیرن شلېدلي لباس دردولي یاست او یا به هم هماغه سوالګر د خواست په چل ښه پوهېده، په سوالګر کې به یو څه و چې ستا پام یې د ځان خواته وراړولی و، که نه نو یا به ښویه ترې تېر شوی وې او یا به دې هم جېبونه په ماتو روپو پسې لټول.
کیسې ته هم همدغه سوالګر وټاکئ ، هماغه خویونه، عادتونه او خواره ځېره ورکړئ چې تاسې په واقعي ژوند کې ورسره مخامخ شوی یئ، که دې لوڅې پښې لیدلی وي، چپلکې مه ور په پښو کوه، مچان مه ترې شړه او د هغه لوڅو اوږو ته واسکټ مه ور اغونده. هماغسې کرکټر جوړ کړه لکه تا چې په واقعي ژوند کې لیدلی وي، ان که دې

د خواست پر مهال د هغه ترحم پاروونکي کلمات په یاد وي، ستا کرکټر هم باید هماغه توري په خوله راوړي.
دا یوائې یو مثال و، کله چې موږ کرکټر جوړوو، جوړ شوی کرکټر باید د هغه چا په قالب کې واچوو، چې موږ په واقعي ژوند کې لیدلی وي، خبرې مو ورسره کړې وي، خوی، عادت او څېره یې را مالومه وي، که داسې وکړو نو موږ به په ریښتیني توګه د کرکټر روح ته ور ننوتي یو او یو کامیابه کرکټر به مو انځور کړی وي.
اووه_ اته کاله مخکې مې د فرانسوي لیکوال ویکتور هوګو، (بینوایان) ناول ولوست، مرکزي کرکټر یې ژان والژان نومیده، ژان والژان په پیل کې غل او مجرم و، خو وروسته یوې قوي پیښې د ده ژوند وربدل کړ، دی په یوه مهربانه انسان بدل شو، تل به یې هڅه کوله چې نورو ته ګټه ور ورسوي، خوبیا هم ټولنې په سپکه سترګه ورته کتل او د (ژاور) په نوم د پولیسو د یوه افسر تر تعقیب لاندې و....
په دې کتاب کې د داستان مرکزي کرکټر (ژان والژان) دومره ژوندی انځور شوی چې د ده سختیو ته مې څو ځله اوښکې تویې کړې ، فکر مې نه کاوه چې دا به یو خیالي کرکټر وي، د ده هرې بریا ته به خوشاله وم او په هره ناکامی یې خوربدلم.
مثبت او منفي، دواړه کرکټرونه باید دومره ژوندي وي چې د لوستونکي په زړه او دماغ کې ځای ونیسي، د مثبت کرکټر هره کامیابي باید د لوستونکي لپاره د هغه خپله کامیابي وي، د هغه په خوشالۍ خوشاله شي او د ستونزو پر مهال په زړه کې د حل لارې ورته ولټوي، خو د منفي کرکټر له جرم او جنایت څخه کرکه وکړي او د هغه ضد وي.
ما ډېرې داسې کیسې لوستې دي چې خان او ملک تر اندازې چاغ، خشن او بدشکله پکې معرفي شوي دي، علت یې دا دی چې ځینې لیکوالان د کرکټرونو په جوړولو کې زحمت نه ګالي، د نورو کرکټرونه را اخلي او څه چې یې د بل په کیسه کې لوستې وي، دی هم خپل کرکټر ته هماغه څېره ورکوي، حال دا چې ډېر خانان او ملکان شته چې جذابه څېره لري، له زړونو هم نرم او مهربانه دي.

ځکه نو د کرکټرونو ښېرې، خويونه او عادتونه بايد توپير سره ولري، موږ بايد په خپله کرکټر جوړ کړو، نه دا چې د نورو تياره مړي راواخلو او داسي وښيو چې دا زموږ د خپل زحمت نتيجه ده.
بله مهمه موضوع د کرکټر بدلون دی، که غواړو چې يو کرکټر ته بدلون ورکړو، دا بدلون بايد منطقي وي، داسې نه چې د لسو تنو قاتل، ناڅاپه له قوي دليله پرته توبه وباسي او په يوه مهربان انسان بدل شي.
کيسه له کرکټره پرته نه ليکل کيږي، ځکه نو بايد د کرکټرونو په جوړولو کې بيړه ونه کړو، زيار وباسو او کله چې ژوندي شول، په حرکت راغلل،او زموږ په ذهن کې يې ځای ونيو، وروسته په کيسه کې ځای ورکړو.

د کیسې ژبه

زما د لنډو کیسو لومړۍ ټولګه "سره سیلۍ" نومېږي. دا کتاب اوه _ اته کاله مخکې چاپ شو ، ځینو کسانو ولوست، را یاده یې کړه چې کیسې یې بدې نه دي، هدف لري. تصویرونه هم په زړه پوري دي، خو په ځینو ټکو یې نه دي پوهېدلي.
هغه وخت مې دا خبره زړه ته نه لوېده، په ژبه کې مې کوم مشکل نه لید ، هره کرښه او هره کلمه واضح راته ښکارېده، خو وروسته مې پام شو ، چې دوی په حقه ول، ما په کیسو کې ځینې داسې کلمات را اخیستې وو چې یوازې زه او د غزني د قره باغ ځینې اوسیدونکي پرې پوهېدل.
که مورِ هر څومره زړه راکښونکې موضوع ولرو او د کیسی په ټولو اړخونو پوه یو ، خو چې د ویلو چل یې نه وي را معلوم، نه به په خپله له کیسې څخه خوند واخلو او نه به هم لوستونکو ته په زړه پوري وي.
ځکه نو د کیسې ژبه ډېره مهمه ده.
۱_ د ژبې ساده والی:
یوه ملګري مې د یوې کیسې موضوع پیدا کړې وه، مخکې تر لیکلو یې راته وویله، په ویلو کې یې خوند پروت و ، خو کله چې مې په مجله کې د همدې کیسې لیکلې بڼه ولوستله، دومره پیچلې کلمات یې پکې را اخیستې ول چې لوستلو یې د زړه زور غوښت.
تلېفون مې ورته وکړ، دلیل یې دا و چې لیکل باید تر ویلو توپیر ولري.
ما ته هغه د شپون صاحب خبره را په زړه شوه: " مورِ نثر وایو ، اورو یې، خو لیکلی یې نه شو. "
ځینې لیکوالان چې څه لیکي، د لیکلو لپاره په پېچلو کلماتو او اصطلاحاتو پسې ګرځي، کتابونه پسې ګورې او له نورو څخه پوښتنې کوي. دوی په دې فکر کې دي چې مغلق او پیچلې کلمات کیسه او یا هم کومه بله لیکنه پیاوړې کوي او په دې سره

پخپله لیکوال پوه او د ډېرې مطالعې خاوند ښکاري، خو پوښتنه دا ده چې مورږ د چا له پاره کیسه او یا هم کومه بله لیکنه لیکو؟ ایا هغوی په دا ډول پېچلو کلماتو پوهیږي؟ ایا د مغلقو تورو کارول هنر دی؟
زمورږ په کلي کې یو سپین ږیری و ، ده په ځوانۍ کې ماموریت درلود ، ان د زړښت تر مهاله یې په ژبه ډېر داسې کلمات راوړل چې نورو ته به د پوهاوي وړ نه ول، وروسته د " مامور لغت پران " په نوم مشهور شو ، خو ده به ویل: " داخلک ملامت نه دي. مکتب یې نه دی ویلی. "
که مورږ د خلکو لپاره لیکل کوو ، ژبه موهم باید د هغوی لپاره وي. هنر هم په ساده ژبه کې دی، اوسني ادبیات ساده ژبه خوښوي، داسې ژبه چې له ساده والي سره سره د لیکوالۍ هنر هم پکې پروت وي، هنر په پېچلو لغاتو او اصطلاحاتو کې نه دی، هنر نور اړخونه لري چې ژبې ته خوند وربخښي او یو عمده لامل یې د ژبې ساده والی دی.
د ژبې ساده والی دا مانا نه لري چې څه وایو ، هغه ټول باید د کاغذ پرمخ هم راوړو ، بلکې هدف مو د جملو په بسته بندۍ او د لغاتو او اصطلاحاتو په کارولو کې دی.
شاید زما دا خبره د ځینو لوستونکو خوښه نه شي، خو ډېر پښتنانه د " ټولټاکنو " کلمه نه پیژني، دوی یې انتخابات بولي، د " ښوونځی " " ټولګی) " او " ښوونکی " له کلماتو سره هم نا اشنا دي، د " مکتب " " صنف " او " معلم " په نومونو یې یادوي.
مورږ باید په هغه ژبه کیسه و لیکو چې خلک خبرې پرې کوي، ورباندې پوهیږي او ورته روښانه وي.

۲ـ په لنډو فاصلو کې د یورنګه تورو او فعلونو کارول:
تېر کال مې د یوه لیکوال پر یوه کیسه باندې نظر څرګند کړ، د نقد یوه برخه د تورو او کلماتو د کارولو په اړه وه، غوارم چې د موضوع د لا روښانتیا لپاره د هماغه کیسې ځینې برخې را واخلم.

په لومړیو دوو پاراګرافونو کې دوه ځایه لیکل شوي وو: " قلم یې راواخیست ، کاغذ یې راواخیست "
په دومره لنډه فاصله کې دوه ځایه د " راواخیست " کلمه ښه نه راځي، که یو ځل " راواخیست " لیکو ، دوهم ځل باید په یوه بل فعل پسې وګرځو ، مثلاً " کاغذ ته یې لاس کړ ".
بل ځای داسې لیکل شویدي " تر لیکلو کرښو لاندې یې هسې ګډې وډې کرښې و ایستلې، د کرښو تر څنګ یې یوه غټه سترګه انځور کړه... "
په لنډه فاصله کې درې ځایه د " کرښې " توری راغلی دی.
دلته که یوځای کرښه لیکو ، بل ځای لیکه ښه راځي، درییم ټکي ته هیڅ اړتیانه پیدا کیږي.
" د کرښو تر څنګ یې یوه غټه سترګه انځور کړه " که داسې ولیکو(ترڅنګ یې یوه غټه سترګه انځور کړه " هماغه مانا ورکوي. خپله د "څنګ " توری، هماغه د "کرښې " ترڅنګ راښیي.
بله جمله:
" کتابچه یې له نورو کتابونو سره په پلاستیکي پاکټ کې کېښوده او په هغه څوکۍ کې یې کېښوده چې څو شیبې مخکې نصیر ناست و... "
دلته د لومړي " په پاکټ کې کېښوده " پر ځای " په پاکټ کې واچوله " ښه راځي، په دې توګه به مو په لنډه فاصله کې دوه ځایه د " کېښوده " کلیمه نه وی کارولې.
بل ځای لیکل شوي دي " یو ځل بیا د نصیر سترګو ته ځیره شوه، دومره ورته ځیره شوه... "
دلته که لومړی " وکتل " راشي، له یورنګه والي څخه به ژغوري.
بل ځای: " فریبا تر پښو لاندې ځمکې ته کتل، تر ژبه لاندې یې وویل... "

دوه ځله د لاندې کليمه راغلې، " فريبا تر پښو لاندې ځمکې ته کتل "دلته د لاندې ټکی اضافه دی،که ساده وليکو "فريبا ځمکې ته کتل " هماغه مفهوم لري، که فريبا پر ځمکه پل ايښی وی، بيا څنګه تر پښو لاندې ځمکې ته ګوري ! ! !
بله جمله: " ډېره ډېره مننه، د تابلو او کتابچې په خاطر ځانته مننه کوم. "
که يو ځای مننه ليکو ، بل ځای د منني پر ځای کوم بل توری کارولی شو. "کورودان ، ژوندی اوسې يا داسې نور ".
بل ځای " فريبا يې لاس په لاس کې ونيو " که وليکو: " فريبا يې لاس ونيو " هماغه مانا او هماغه تصوير لري. ځکه نيول د لاس په واسطه تر سره کيږي.
بله جمله " د مريم ښکليو سترګو ته يې وکتل، هغې هم ورته وکتل... " که وليکو: " هغې هم سترګې ور واړولې " نو په لنډه فاصله کې به دوه ځايه د "وکتل " ټکی نه وي راغلی.
بل ځای " نور هم انځور ته نږدې شو ، ښه ورته ځير شو "
داسې ليکلی شو " نور هم انځور ته نږدې شو ، په ځير يې ورته وکتل" په دې توګه يو ځای د "شو "ټکی کمېدی شي.
په کيسه کې داسې ډېر يو رنګه توري وو چې په لنډو فاصلو کې سره راغلې دي، دا په مفهوم او مانا کې کوم بدلون نه راولي، ټولو ته د پوهاوي وړ دي او د عادي لوستونکو دومره پام هم نه ور اوړي، خو توري او کلمات د ښښتو په ځپر دي، که په يوه ډېوال کې يوه ښښته راوتلې وي او يا هم په خپل مناسب ځای نه وي ايښودل شوي، ټول ډېوال بد ښکاري،ځکه نو په هره ليکنه کې د تورو او کلماتو ټاکل او مناسب ځای ته دقت په کار دی.
پښتو يوه غني ژبه ده، يوه شي ته ډېر کلمات لرو ، په مختلفو نومونو يې يادولی شو ، دا نومونه دومره ګنګ هم نه دي، ټول پرې پوهېدای شي، نو ځکه جمله بندۍ او د کلماتو او فعلونو کارولو ته بايد پام وکړو.

که یو ځای لیکو " راته ویي کتل " بل ځای " سترګې یې راواړولې " ښه راځي، " مخ یې راواړاوه "هم همدا مانا ورکوي.
په یوه کیسه کې مې ولوستل: " انځرګل ځوان و ، د پلار یو زوی و او له رنګه ښایسته و. "
درې ځایه په لنډه فاصله کې د "و " ټکی راغلی دی. کیدای شي داسې یې ولیکو:
انځرګل ځوان و ، پلار یې همدا یو زوی درلود ، له رنګه ښایسته ښکارېده.
یا نورې جملې، خو شرط یې دا دی چې په لنډو فاصلو کې یو رنګه توري او فعلونه را نه وړو ،ځکه د ژبې خوند ته زیان رسوي.

ډیالوګ

ډیالوګ د کرکټرونو خبرو ته وایي، یا به له ځان سره غږیږي او یا هم له نورو سره.
له ډیالوګونو پرته هم کیسه لیکل کیدای شي، خو د خوند له اړخه به کمزورې وي، ځکه ډیالوګ کیسه ژوندۍ کوي، په حرکت یې راولي او له یورنګه والي څخه یې ساتي.
د ډیالوګ لیکنې په برخه کې باید ځینې ټکي په پام کې ونیسو.
۱ـ جلات خان کلي ته راغی، تر غرمې یې ناروغان وکتل، ماسپښین له کوره ووت، په پټي کې یې دهقان ولید، ورغی، له سلام وروسته پر پوله ورته کېناست، دهقان ته یې وکتل، څمکه یې اړوله، پر سپیره غاړه یې مرې خولې راماتې وې...
جلات خان وویل:
ـ ولې له نوې زراعتي ټکنالوژۍ څخه استفاده نه کوې؟
دهقان پر خپل تندي لستونی تېر کړ، په خندا یې وویل:
ـ ډاکټر صاحب! نوې زراعتي ټکنالوژي پیسو ته ضرورت لري، زموږ اقتصاد ډېر کمزوری دی. تراکتور او نور عصري زراعتي وسایل نه شو اخیستلای.
دې ډیالوګونو مو په ذهن کې کومې پوښتنې را ولاړې کړې؟
بېرته به د ډاکټر خبرې ته راوګرځو:
ـ ولې له نوې زراعتي تګنالوژۍ څخه استفاده نه کوې؟
جلات خان ډاکټر دی، په ښار کې یې پوهنتو ن ویلی او ډېر کم کلي ته راځي. د ده له خولې د ټکنالوژۍ ټکی بد نه ښکاري، له منطقي اړخه هم کومه ستونزه نه لري، ځکه دی لوستی دی او په داسې محیط کې یې زده کړه کړې چې هلته یې د (ټکنالوژۍ) په څېر نور ډېر پیچلي کلمات او لغتونه اوریدلي او د ده په ذهن کې ناست دي.
اوس به د دهقان خبره راواخلو:

ـ ډاکټر صاحب ! نوې زراعتي ټکنالوژي پیسو ته ضرورت لري، زموږ اقتصاد ډېر کمزوری دی. تراکتور او نور عصري زراعتي وسایل نه شو اخیستلای.

دا ډیالوګ د مانا او ګرامر له اړخه کومه ستونزه نه لري، خو زموږ ډېره برخه دهقانان نالوستي دي، ټول عمر یې د پټیو په اړولو او زراعتي کارونو کې تېرېږي، نه یې د ټکنالوژۍ نوم اورید لی او نه یې هم په مانا پوهیږي. نو د یوه دهقان له خولې د دارنګه کلماتو راوتل له منطقي پلوه د باور وړ نه دي. که یولوستی کس له دهقان څخه وپوښتي:

ـ ولې له نوې زراعتي ټکنالوژۍ څخه استفاده نه کوې؟

د دهقان لومړی پوښتنه به دا وي؟

ـ څه؟

لوستی کس اړ دی چې د نوې زراعتي تکنالوژۍ په اړه لنډ توضیحات ورکړي.

ـ یعني، تراکتور، ټرېشر، د غنمو د رېبلو ماشینونه....

دهقان په ساده ژبه ځواب ورکوي:

ـ ډاکټر صیب ! دا شیان پیسې غواړي، موږ د بېګاه نه لرو، ټریکټر او نور ماشینونه نه شو اخیستلای.

له دې مثال څخه هدف دا دی چې په کیسه کې باید هر څوک له خپلې پوهې او ټولنیز موقف سره سم وغږېږي. ان د دوی له ډیالوګونو څخه هم باید د دوی سویه مالومه شي او خپل کرکټر داسي وغږوو چې خبرې او مالومات یې د دوی له پوهې او ټولنیز ژوند سره سم وي.

۲ـ په ډیالوګونو کې باید د تکراري خبرو مخه ونیسو.

احمد:

ـ په کور کې څه خبرې وې؟

محمود:

ـ په کور کې کراره کراري وه.
دوهم ډیالوګ "په کور کې " د لومړي ډیالوګ تکرار دی.
لیکو:
ـ کراره کراري وه.
لوستونکی پوهیږي چې هدف "کور " دی، ځکه په لومړي ډیالوګ کې یاد شوی، نو له تکرار څخه يې باید ډډه وکړو.

۳ـ یو مثال:
احمد: څنګه ! زموږ سیمه دې خوښه شوه؟
محمود: هو والله ! سیبانو یې ډېر خوند راکو.
احمد: ګرمي نه ده؟
محمود. یه !
فکر وکړئ ! محمود به د کوم ځای وي؟
د کندهار د ځینو سیمو اوسیدونکي "منې " د " سیبانو " په نوم پېژني او د "نه " پر ځای "یه " وايي.
دلته د دې یادونه ونه شوه چې محمود د کوم ځای اوسیدونکی دی، خو د هغه له لهجې څخه پوه شوو چې په کندهار پورې اړه لري.
په ډیالوګونو کې د هرې سیمې اوسیدونکي باید د هغوی په خپله ژبه وغږوو. دا کار کیسې ته خوند ور بخښي او د کیسې منطق پیاوړی کوي.
شاید پوښتنه پیدا شي چې ډېر کلمات او اصطلاحات عام فهمه نه دي، یواځې په یوې سیمې پورې اړه لري او ټول لوستونکي نه پرې پوهیږي.
که موږ کومه مقاله ، د مکتب کتابونه او یا هم تحقیقي رپوټ لیکو، نو د سیمه ییزو کلماتو او اصطلاحاتو راوړل به مناسب نه وي، خو ادبي لیکنې داسې نه دي، ادبي

لیکنې هغه وخت خوندورې راځي چې نوي کلمات او اصطلاحات ولري، نويو سيمو ته مو ورولي او له نويو لهجو، تصويرونو او رواجونو سره مو اشنا کړي.
خو شرط يې دا دی چې د نويو نومونو، کلماتو او اصطلاحاتو تر څنګ بايد په قوسونو کې د دغو کلماتو او اصطلاحاتو هغه نومونه هم وليکو چې د هرې سيمې لوستونکو ته د پوهاوي وړ وي.
۴: د شخړو او جدي موضوعاتو په بيانولو کې مقابل کس په طبيعي توګه زموږ په خبرو کې رالويږي، دی دومره صبر نه کوي چې زموږ خبرې خلاصې شي او دی د خبرو وار ونيسي. نو کله کله په کيسه کې د ډيالوګونو قطع کول او په خبرو کې د مقابل لورې ورلوېدل طبيعي ده او بايد په ډيالوګونو کې په پام کې ونيول شي.
مثلا:
احمد غواړي ښار ته لاړ شي، دی د کرايي موټر د مخې په سيټ کې ناست دی، محمود راځي او ورته وايي چې د مخې سيټ ده نيولی.
محمود : وه وروره، دا ځادر نه وينې ! دا مې ځکه د مخې په سيټ کې ايښی چې دا ځای زما دی.
احمد: ته تر اوسه چېرته وې، ما دا ځای تر تا مخکې نيولی، زه خو څه مفت نه ځم، کرايه ورکوم، د شا سيټونه خالي دي، څه با با خپل کار دې کوه ! والله که مې د تا پلار له دې ځايه جګ کړي....
په طبيعي توګه محمود د مقابل لورې اوږدې خبرې نه اوري، ځکه دی د احمد په لومړنۍ جدي خبره عکس العمل ښکاره کوي، لکچر ته يې نه پرېږدي او د هغه په خبر ه کې ورلويږي.
محمود : وه وروره، دا ځادر نه وينې ! دا مې ځکه د مخې په سيټ کې ايښی چې دا ځای زما دی.
احمد: د شا سيټونه خالي دي، ته کولی شې چې هلته کينې
محمود: ولې ! ته تر ما ښه ځوان يې !

احمد: ته تر اوسه چېرته وې، ما دا ځای تر تا مخکې نیولی
محمود: نو ته روند یې، څادر نه وینې !
احمد: زه خو څه مفت نه ځم، کرایه ورکوم...
محمود: په خبره نه پوهیږې !
احمد: والله که مې د تا پلار له دې ځایه جګ کې.
محمود: پلار ته مه تېرېږه، اوس به مالومه شي چې سیټ د چا دی.
خو کله کله د ضرورت له مخې یو څوک باید اوږدې خبرې وکړي. د بیلګې په توګه که یو په خبره پوه سپین ږیری یا عالم نصیحت کوي او یا هم کوم استاد درس تشریح کوي، له منطقي پلوه د هغوی په خبرو کې ور لوېدل طبیعي نه ده، خو دا ډیالوګ هم د ماتولو لارې لري. دا ډول ډیالوګونه باید په یوه عمل مات شي.
لکه:
استاد وتوخل، د مېز پر سر ایښی ګیلاس یې ورپورته کړ، دوه درې غوړپه اوبه یې تر ستوني تېرې کړې او خپلې خبرې یې پسې وغځولې:
۵: ډیالوګونه باید لنډ وي، ځکه په عادي ژوند کې څوک اوږدې خبرې نه کوي، له بلې خوا اوږده ډیالوګونه، لوستونکی ستړی کوی، طبیعي نه ښکاري، د کرکټر د پیل جمله یې له یاده وځي او د کیسې خوند له مینځه وړي.
احمد: د ټکسي کرایه لرې؟
محمود: خپل موټر راسره دی.
احمد: لاره خامه ده؟
احمد: هو ! خو ټوله نه.
۶: هیڅکله د ډېرو کرکټرونو خبرې یو ځای مه راوړی، په دې مانا چې ډیالوګونه د لیست په بڼه مه لیکی، ځکه دا کار له لوستونکو لاره ورکوي، دوی نه پوهیږي چې دا خبره د کوم کرکټر له خولې را ووته. خو که د مجبوریت له مخې په کیسه کې تر دوو زیات کرکټرونه غږوو، باید څه وکړو؟

ببلګه:
په یوه کیسه کې څلور کرکټره لرو، دوی ټول پر پوله ناست دي او د وچکالۍ غم ورسره دی. .
ـ یاره لکه چې سږ کال وچکالي راغله.
ـ هو ! د کاریزه اوبه هم کمې دي.
ـ څه به کوو ! فصلونه وچ شول.
ـ مه وارخطاه کیږه. ما یې فکر کړی دی.
دا سمه ده چې دا ډیالوګونه هوایي نه راځي، بلکې مخکې له مخکې ویل کیږي چې څوک سره ناست دي او د څه په اړه خبرې کوي، خو له دې سره سره، بیا هم له لوستونکي لاره ورکوي او په دې نه پوهیږي چې کومه خبره د کوم کرکټر ده.
د دې ستونزې د هوارۍ یوه لاره داده چې کرکټرونه په خپلو خبرو کې د یوبل نومونه واخلي.
ـ یاره لکه چې سږ کال وچکالي راغله.
ـ احمد رښتیا وایي، د کاریزه اوبه هم کمې دي.
ـمحموده ! څه به کوو، فصلونه وچ شول !
ـ شریفه ! مه وارخطا کیږه ! ما یې فکر کړی.
که څه هم چې په هر ډیالوګ کې د نومونو یادول ښه نه راځي ، خو بیا هم تر دې غوره ده چې د ډیالوګونو اوږد لیست ولرو او ویونکي مالوم نه وي.
بله لاره:
د ډیالوګونو په مینځ کې د تصویرونو ورکول، کرکټرونه راپیژني.
ـ یاره لکه چې سږ کال وچکالي راغله.
محمود وټوخل، سر یې وخوځاوه، ورو یې وویل:
ـاحمد رښتیا وایي، د کاریزه اوبه هم کمې دي.

شریف مخامخ ولاړې رشقې ته وکتل، ژېړه ورته واېښېده، محمود ته یې مخ ور واړاوه:
ـ څه به کوو؟ فصلونه وچ شول.
ـ مه وارخطا کېږه، ما یې فکر کړی.
او یا هم نورې لارې.

تصویر

بیا به د بېنوایان د ناول مثال راوړم.
بېنوایان د فرانسوي لیکوال ویکتور هوګو مشهور ناول دی. کتاب اوه ـ اته سوه مخه لري. ما دوه ځله لوستی ، دواړه ځله مې خوند ترې اخیستی، ورته خندلي مې دي، ژړولی یې یم او د اتلسمې پیړۍ فرانسه یې سترګو ته راته درولې ده. خو کله مې چې له همدې ناول څخه جوړ شوی فلم وکوت، نه یې وژړولم، نه یې خندا راوسته او نه مې هم هغه خوند پکې وموند چې د کتاب له لوستلو مې اخیستی و.
د ناول او لنډې کیسې د لوستلو پر مهال هر څوک له خپل دید او تصور سره سم تصویر جوړوي. خو فلم داسې نه دی. د فلم تصویر د فلم جوړوونکو له تصور سره سم جوړېږي. په بله مانا ، د فلم تصویر د یوه یا څو محدودو کسانو د ذهن محصول دی. دوی له خپله دیده ناول او یا هم لنډه کیسه تصویري کوي او د فلم په بڼه یې په نورو وښي. خو

لوستل داسي نه دي. لوستونکی له هرې جملې څخه خپل تصویر اخلي، د کرکټرونو څېره له خپل دیده جوړوي. دوی هغه تصویرونه په خپل ذهن کې ژوندي کوي، چې لیکوال اشاره ورته کړې وي.
د بېنوايان د کتاب مرکزي کرکټر "ژان والژان" نومېږي. ژان والژان یو بېوزله انسان دی. بدرنګه څېره لري. په ځوانۍ کې یې له نانوايي څخه یوه ډوډۍ غلا کړې ده. پولیس یې نیسې او څلور کاله قید پرې خېژي، خود بند له مودې تر پوره کېدو مخکې تښتي. دوهم ځل نیول کېږي. قاضي د اتو کلونو بند ورته اوروي. په شپږم کال بیا له زندان څخه د تېښتې هڅه کوي. داځل محکمه شل کاله قید ورته لیکي.
شل کاله بند ، یوه وچه ډوډۍ.
له شل کلن بند وروسته یوه ښار کوټي ته ځي. ټولنه یې نه مني. غل ورته وايي، هرڅوک کرکه ورنه کوي. نه په مسافرخانه کې ځای ورته پیدا کېږي او نه هم څوک ډوډۍ ورکوي.
له ښاره وځي. شپه پرې راځي. باران په شدت اوري. یخني یې اخلي. د شپې د تېرولو لپاره د یوې غونډۍ په ډډه کې یوه غار ته ننوځي، خو شېبه وروسته د یوه سپي غرېدا اوري. د سپي غتېه ککرۍ یې سترګو ته درېږي. سپی یې له هغه ځایه پسې اخلي. بله چاره نه لري. یوې کلیسا ته پناه وروړي. پادري(کشیش) مهربانه انسان وي، عزت یې کوي، ډوډۍ ورته ږدې او د خوب پر مهال تر ټولو نوې روجايي ورباندې اچوي. خو ژان والژان له کلیسا څخه هم غلا کوي. تښتي، د پولیسو شک پرې راځي، نیسي یې او د غلا په تور یې بېرته کلیسا ته راولي. خو پادري په حیرانۍ سره پولیسو ته وايي چې سړي غلا نه ده کړې، بلکې ده په خپله څلور نقره يي شمعدانونه مرسته ورسره کړې، چې وېې پلورې او له بېوزلۍ څخه خلاص شي.
ژان والژان ځنګله ته ځي. ژاړي او توبه وباسي. دی په یوه داسې انسان بدلیږي چې د ژوند تر پايه له نورو سره مرسته کوي.

د ناول د لوستلو پر مهال مې له ژان والژان څخه د یوه جسور، بېباکه، زړور، ارام او مهربان انسان تصویر واخیست. دی مې د کتاب د تصویر په مرسته، په خپل ذهن کې انځور کړ، خو کله چې مې فلم وکوت، ژان والژان هغه څوک نه وچې تر دې دمه مې په ذهن کې ناست و. څېره او ظاهري جوړښت یې زما د فکر خلاف وخوت. دی له ونې ټیټ او کمزوری ښکارېده. نه یې هغه څېره درلوده او نه هم جسارت او بېباکي چې ما یې له کتاب څخه تصویر اخیستی و.

زه د فلم تر پایه له هغه سره ملګری نه شوم. نه مې ورسره وژړل او نه هم مهربانه راته واېښېد.

ښېنوایان هغه مهال لیکل شوی چې نه تلویزیون و او نه هم سینما. خو اوس یې هم خلک لولي. بیا بیا یې لولي او خوند ترې اخلي. دا ځکه چې د کتاب هره جمله په خپل ذهن کې سره اړوي، له خپله دیده ورته ګوري او خپل تصویر ترې اخلي. د ښو کیسو او ناولونو جادو همدا دی چې تر اوسه لا په میلیونونو لوستونکي لري، هر کال په نړۍ کې په ملیونونو ټوکه ناولونه او د لنډو کیسو ټولګې چاپېږي، ښه بازار لري او خلک یې په مینه لولي.

په ناول او یا هم لنډه کیسه کې د نورو اړخونو تر څنګ، تصویر ضروري دی. په جملوکې باید دومره زور وي چې د لوستونکي په ذهن کې حرکت پیدا کړي. هر څه ژوندي شي او د سترګو مخې ته یې ودروي.

که لیکنه خام او بېرنګه تصویرونه ولري، څه چې مو لیکلي ، په لوستونکو یې نه شو لېدلی. کله چې مو ورباندې ونه لېدل، نه یې لولي. زړه یې نیسي، لیکلې کیسه یوې خوا ته ږدي او دوهم ځل نه ورته ګوري.

نو که غواړې چې کیسه مو لوستونکي ولري، د کیسه لیکنې د نورو اړخونو تر څنګ، تصویر ته هم ډېر پام وکړئ، خو کیسې او ناولونه څنګه تصویري کولای شو؟

زمونږ د ډېرو کیسو تصویرونه تشریحي بڼه لري.

مثلاً، که په کیسه کې د یوې کوټې تصویر ورکوو، شاید داسې ولیکو:

وړه کوټه وه. سپین دیوالونه یې لرل. پر غولي سره غالۍ هواره وه. د کوټې په مینځ کې یو وړوکی مېز ترسترګو کېده. د مېز پر سر له اوبو ډک جګ او یو ګیلاس ایښي ول. په مخامخ دېوال یو لوی ساعت راځوړند و. د ساعت تر څنګ کړکۍ ښکارېده چې خړه پرده پرې ځوړنده وه. کړکۍ ته مخامخ پر یوه کټ یو سړی پروت و...

دې ته مږ تصویر ویلای شو. حرکت نه لري، لوستونکی ژوندی تصویر نه شي ترې اخیستلای. دا بې حرکته تصویر په ذهن کې تر ډېره نه شي پاتې کیدای او لوستونکی د کیسې له لوستلو خوند نه اخلي.

په کوټه کې هر څه دي. ساعت، کړکۍ، پرده، غالۍ، مېز، له اوبو ډک جګ، ګیلاس، کټ، انسان...

که په کیسه کې دا ټول د ضرورت له مخې راوړو او استفاده ترې وکړو، کیسه پخپله تصویري کوي.

د کوټې همدا تصویر له سره ورکوو او هر څه په حرکت راولو.

د ساعت زنګ وشرنګېد، سړي سترګې رنې کړې، وښورېد، د کټ له سپرنګونو څخه غنجا پورته شوه. سړی کېناست، کړپ شو. د کړکۍ پله له دیوال سره ولګېده، باد په خړه پرده کې سره راټول شو. سړي د مېز له سره جګ ور پورته کړ، ګیلاس له رڼو اوبو ډک شو...

په دې مثال کې مو د کوټې او په کوټه کې د موجوده شیانو په اړه تشریح ور نه کړه، هر څه مو په حرکت راوستل، غږ مو ورکړ او ژوندي مو کړل. دا مو ونه ویل چې د مېز پر سر جګ او ګیلاس ایښی و. نه، سړی مو تږی کړ، جګ او ګیلاس ته په خپله ضرورت پیدا شو، په حرکت راغلل.

حرکت په خپله تصویر پیدا کوي، ژوندی تصویر. دې ته د ژوندي تصویر نوم ورکولای شو.

که غواړئ چې کیسه تصویري شي، په هر څه کې حرکت پیدا کړئ او هر څه ته د ضرورت په سترګه وګورئ. ان که غره ته حرکت نه شئ ورکولای، د غره پر سر وربېځې

راڅیتېږي کړېږئ. له سپینو وربږځو د غره تورې څوکې راوباسئ، وريځو ته حرکت ورکړئ، غر پخپله حرکت پیدا کوی او ژوندی ښکاري.
د تصویر په اړه بله خبره !
زمورږ په ډېرو کیسو کې ښایسته نجلۍ تورې، غټې بادامي سترګې لري. پزه یې د قلم په څېر نرۍ وي. وړه خوله لري او سپین مخ.
دا ، له ښایست څخه زمورږ خپل تصویر نه دی.د چا چې په لومړي ځل دې تشبیه او تصویر ته پام شوی، توره یې کړې. دا تصویر یې د خپل فکر په مرسته پیدا کړې او خپل کمال یې دی، خو ځیني نور لیکوالان همدا تصویر کاپي کوي، ځکه دوی د ښایست په اړه په لومړی ځل همدا تصویر لوستلی ، پرته له دې چې فکر وکړي او خپل ذهن په کار واچوي، تیاره ګوله یې پیدا کړې او بیا بیا په خپلو لیکنو کې همدا بادامي سترګې او د قلم په څېر نری پزه ترسیموي.
سمه ده چې تورې بادامي سترګې او نرۍ پزه د ښایست تصویر دی، خو یواځې یو تصویر، نه دا چې د فورمول په سترګه ورته وګورو او د کیسې هره ښایسته نجلۍ همدا یو تصویر ولري.
ښایست تعریف نه لري. چا ته به تورې بادامي سترګې خوند ورکوي، چاته هم شنې او بل ته خړې.
د ځینو په سترګو به سپینه څیره ښه لګیږي او نورو ته به غنم رنګی مخ خوند ورکوي.
خو زمورږ ځینو لیکوالانو چې په لومړی ځل په کومه کیسه کې بادامي سترګې او سپین مخ لیدلی ، په ذهن کې یې حک شوی او د ښایست سمبول یې ګڼلي، خو که یې په واقعي ژوند کې په کومه نجلۍ مینه راغلې وي، شاید نه تورې بادامي سترګې ولري او نه هم د قلم غوندې نرۍ پزه.
انسانان مختلف دي، ذوقونه توپیر لري، هر څوک ښایست ته له خپله دیده ګوري. له همدې امله باید له ښایست څخه خپل تصویر ولرو او که چیرې په کیسه کې د کومې

نجلۍ له ښايست ډکه تصوير ورکوو ، هغه تصوير بايد ورکړو چې ليکوال يې په خپله له ښايست ډکه لري.
په دې توګه به تصوير نوی شي او د کرکټرونو ځيرې به مو له خپله ديده انځور کړې وي. کيسه به مو نوی رنګ او نوي تصويرونه ولري، تکرار به نه وي او زموږ د خپل ذهن محصول به ښکاري.
زموږ په ډېرو کيسو کې ظالم کرکټر بدرنګه ښېره لري. خېټه يې غټه وي او شونډې يې پلنې. برعکس د کيسې قهرمان مو بيا په ښايست کې بې جوړې ،د مهربانه شخصيت څښتن او د دنيا ټوله ښکلا يې په وجود کې راټوله وي.
خو په واقعي ژوند کې ډېر داسې کسان شته چې په ظاهره ښکلي جوړښت لري، خو باطن يې له کرکې ډک وي.
زموږ زياترو ليکوالانو چې په لومړي ځل په کومه کيسه کې ظالم انسان بدرنګه ليدلی ، ښايست نه شي ورکولی، حال دا چې واقعي ژوند بل څه دی. ډېری بدرنګې ځيرې مهربانه زړونه لري او ډېر ښايسته خلک په ظلم او جنايت کې د مثال په توګه ياديږي.
که واقعيتونه درک کړو او په ليکنه کې د خپل ذهن په مټ تصويرونه جوړ کړو، نو ليکلې کيسه به مو د نورو ليکوالانو له کيسو څخه توپير ولري او خپل نوښت به مو وي.
ټول انسانان دوې سترګې لري، درېيمه نه شو ورکولای، خو په يوه سترګه کې يې ګل پيداکولای شو. همدا ګل نوی تصوير دی. که زموږ د يوه کرکټر له پزې څخه ويښته راوتلي وي او يا يې پر تندي د کالداني داغ وي، نو څه خبره ده ! ايا په واقعي ژوند کې دارنګه ځېرې نه وينو ؟
فکر وکړئ، سخته نه ده. انسانان رنګارنګ دي، بېلابېلې ځېرې لري، هماغه ځېرې تصوير کړئ چې تاسو يې په ورځني ژوند کې وينئ.

په پټي کې باید د دهقان پر تندي د خولو ځاځکي وي، همدا ځاځکي له هغه چا سره ښه نه ښکاري چې په معتدله هوا کې سیوري ته ناست دی.
په ونه کې د مرغۍ ځاله ده. مرغۍ راځي، په خوله کې یې چینجی نیولی. په ځاله کې د مرغۍ بچی چونېږي، خوله ورته خلاصوي، مرغۍ د خپل بچي په خوله کې چینجۍ وراچوي.
دا تصویر دی، خو ژور تصویر نه شو ورته ویلی، په لوستونکي هغه څه نه وینو چې دوی ته نوی وي، شاید ډېرو لوستونکو په واقعي ژوند کې دا صحنه لیدلې وې چې مرغۍ څنګه خپل بچی مړوي، خو دې ته به د ډېرو کسانو نه وي پام شوی چې د مرغی د بچي د خولې شاوخوا ژېړه پرده ښکاري.
ولیکئ:
کله چې د مرغۍ بچي خوله پرانیسته، تر خولې یې راګرځېدلې ژېړه پرده ښکاره شوه.
دا ډول باریکیو ته پام، د کیسې د تصویري کېدو لامل ګرځي او په لوستونکو نوي او په زړه پورې تصویرونه لیدلی شو. داسې تصویرونه چې تر دې دمه یې پام نه وي ور اوښتی.
د ګلاب د ګل پاڼه به ډېرو لیدلې وي، خو کم کسان به دې ته متوجه شوي وي چې په پاڼه کې واړه واړه رګونه تېر دي، همدا واړه رګونه، نوی تصویر دی.
یو بل مثال:
په لویوالي کې مې یوه مردکۍ وموندله، نوې وه، کله چې مې لمر ته پکې وکتل، دنیا مې پکې ولېده. احساس راولوېد لکه په رڼو اوبو کې مې چې سترګه لوڅه کړې وي. وا مې ړوله، شین اسمان مې ولید، غرونه جوړ شول، لاندې شنه دښته ځلېدله...
په وړکتوب کې مې ډېرې مردکۍ په خاورو رغړولې وې، خو دې ټکي ته مې پام نه و شوی، هیڅکله مې لمر ته نه وې نیولې.
دا د نیا د مردکۍ غوندې ده، نوي تصویرونه پکې موندلی شو، خو یو څه پام غواړي.

تر دې دمه مو د کیسه لیکنې په ځینو اړخونو : " د کیسې د موضوع، هدف، نوم، د کیسې پیل، مینځ ، پای، تلوسې ، کرکټرونو ، ژبې، ډیالوګ او تصویر " په اړه خبرې وکړې. د دې لپاره چې یاد شوې موضوعات مو لا هم په ذهن کې ښه پاخه شي، دا ټول به په یوه کیسه کې په عملي توګه و ښیو.
انتخاب شوې کیسه مې دوه کاله مخکې لیکلې وه. دا کیسه شاید ځینې نیمګړتیاوې ولري، خو زموږ هدف دا دی چې د کیسه لیکنې په اړه وپوهیږو او د کیسې ځینې اړخونه د نمونې په توګه را واخلو په ځینو هغو برخو به یې لنډې خبرې وکړو چې تر دې دمه پرې غږېدلي یو. په پای کې به ټوله کیسه په بشپړه توګه ولولو.
لومړی به د کیسې د نوم په اړه وغږیږو.

جنایت

کیسه جنایت نومیږي، هوایي نوم مو نه دی ټاکلی، کله چې ټوله کیسه ولولئ پوه به شئ چې په کیسې پورې تړلی نوم دی. بل دا چې نوم مخکې له مخکې د کیسې محتوا نه راسپړي، یوازې دومره پوهیدای شو چې په کیسه کې به یو جنایت پیښیږي، خو معلومه نه ده چې څنګه جنایت؟ ولې، د څه لپاره او چېرته؟
دا نوم په خپله د تجارتي اعلان غوندې دی. تلوسه لري او لوستونکی دې ته هڅوي چې کیسه ولولي او په موضوع پوه شي.
خو په دې نوم کې یوه ستونزه شته. یو څه عمومي دی.

د کیسې پیل او تلوسه:

د کیسې لومړی برخه را اخلو:
دسهار په خړه کې د پولیسو یو موټر لنډ راتاو شو، ونښوېد او ودرېد. دروازې خلاصې شوې، عسکري بوټونه تر ښنګرو واورو پټ کړل، ولاړو خلکو لار ورکړه او

عسکر تر يوه څوارلس کلن هلک را تاو شول. هلک يوه پوخ ديوال ته ولي لګولې وو ، سر يې کيڼ لور ته ځوړند و او پر تورو ګاڼګوتي ويښتو يې نرۍ پرخه پرته وه.
يو عسکر پر ملا کړوپ شو ، د هلک پر سپينه غاړه يې ګوتې کېښودې، خپلو ملګرو ته يې وکتل او دوه درې ځله يې په منفي بڼه سر وخوځاوه.
چوپه چوپتيا وه، ولاړو خلکو پنډ کوټونه اغوستي وو ، څېرې يې نيولې ښکارېدلې او له خولو څخه يې مړه تاوونه پورته کېدل.
يوه عسکر وپوښتل:
_څوک يې پيژني؟
د خلکو ځواب منفي و.
عسکر خپلو ملګرو ته اشاره وکړه، دوی ټوپکونه غاړو ته واچول، وچ کلک جسد يې له واورې پورته کړ او د موټر په باډۍ کې يې ترپال پرې وغوړاوه.
شېبه وروسته موټر پاخه سړک ته وخوت، خلک هم په خپلو کارونو پسې لاړل، خو په واوره کې د يوچا د ناستې ځای ، نږدې ګڼ پلونه او د موټر لنډه راتاو شوې ليکه لا ښکارېدله.
* * *
دې څو کرښو مو په ذهن کې کومې پوښتنې راوګرځولې؟
هلک څوک و؟
ولې په ساړه ژمي کې د باندې پاتې شوی و؟
په رښتيا ! يخنۍ وژلای و؟
کورنۍ يې درلوده؟
د سيمې خلکو ولې نه پېژاند؟
دلته يې څه کول؟
مور او پلار به يې څنګه پيدا کړي؟
هغوی ته به د مړه زوی په ليدو څه ډول احساس پيدا شي؟

او نوري پوښتنې.
لوستونکی غواړي چې د دغو پوښتنو ځوابونه تر لاسه کړي. دی هغه وخت پوهيدای شي چې کيسه تر پايه ولولي.
ددې هدف دترلاسه کولو لپاره کيسه له داسې ځايه پيل کړئ، چې د لوستونکي په ذهن کې پوښتنې را ولاړې کړي.
دلته کيسه له وو نه وو څخه نه ده پيل شوې. دا نه دي ويل شوي چې څوارلس کاله مخکې همدې ماشوم نړۍ ته سترګې وغړولې. څنګه را لوی شو او څنګه تر څوارلس کلنۍ پورې را ورسېد. کيسه په يوه خواشينونکي تصوير پيل شوېده. څوارلس کلن هلک مړ دی. لوستونکی په طبيعي توګه غواړي پدې پوه شي چې ولې؟ په بله مانا ، هر هغه څه چې لوستونکي ته ټکان ورکوي، د هغه په ذهن کې پوښتني را ولاړوي او له کشمکش سره يې مخامخ کوي، هغه د کيسې په پيل کې راوړل شويدي.
همدې کشمکش او پوښتنو د کيسې لوستلو ته لاره هواره کړېده. لوستونکی اړ دی چې د دې هلک د تېر ژوند په اړه مالومات تر لاسه کړي او د راتلونکي په اړه يې پوه شي. دی به ضرور کيسه لولي.

د کيسې مينځ او تلوسه:

کيسه اوږده ده، که په دې مثال کې ټوله کيسه را واخلو ، له يوې خوا به اصلي موضوع (د کيسې مينځ او تلوسه) رانه پاتې شي، له بل لوري به په پای کې د ټولې کيسې لوستل بېخونده کړي، نو ځکه د کيسې په پيل پسې د کيسې د دوهمې برخې لنډه برخه د مثال په توګه راوړو:
د پوليسو څارنوال (ب) يوه دوسيه راپورته کړه، پاڼه يې واړوله، عدلي طب د هلک مړينه طبيعي ښودلې وه، ليکلي يې و چې د يخنی له لاسه مړ شوی دی، د جرم او

جنایت کومه نښه یې نه ده موندلې او د خپلوانو د نه پیداکېدو په خاطر د ښار په عمومي هدیره کې خاورې پرې واړول شوې.
څارنوال ولاړ شو، دوسیه یې په الماری کې کېښوده، بېرته پرخوکی کېناست، د مېز پر سر ایښې بټن یې ټینګه کړه، له زنګ سره یو وچ، کلک سړی په وره کې ودرېد، به بیړه یې وویل:
صاحب!
څارنوال چای وغوښت، سړی په منډه له دفتره ووت. څارنوال د مېز له سره یوه بله دوسیه راپورته کړه، څو پاڼې یې واړولې، خو ډېر ژر یې بېرته پر مېز کېښوده، یو اوږد اررمی یې وېست، خپله پکه ککری یې وګروله، ریموټ ته یې لاس کړ، د تلویزیون چاینلونه یې واړول، په یوه کې کارتون و، په بل کې څو مستو نجونو ګډا کوله او دریم چاینل هم یو تود سیاسي بحث خپراوه. څارنوال بېرته دوهمه بټنه ټینګه کړه، د تلویزیون پر پرده د نجونو ګډا راغله.
دا وخت یې موبایل وشرنګېد، څارنوال د خپلې کورتۍ جبب ته لاس کړ، مبایل یې غوږ ته ونیو، ورو یې وویل:
ـ مهرباني وکړئ، څارنوال (ب)
له مقابل لوري لړزانده غږ واورېدل شو:
ـ یوه مهمه خبره درته لرم.
ـ امر کوئ.
ـ یوه اوونۍ مخکې سینما ته نږدې پولیسو یو مړی وموند.
څارنوال په بیړه وویل:
ـ هو! یو هلک یخنۍ وژلای و.
په تیلفون کې ټوخی واورېدل شو، وروسته مقابل لوري وویل:
ـ په ظاهره یخنۍ وواژه، خو تر شا یې یو لوی جنایت پټ دی.
څارنوال په بیړه وپوښتل:

ـتاسو څوک یاست؟ له کوم ځایه خبرې کوی؟
تلیفون قطع شو.
دا برخه نوره هم پسې غزیدلې ده، خو فکر کوم چې د بحث لپاره به همدومره بس وي.
دوهمه صحنه د یوه څارنوال له ورځني عادي ژونده پیل شوېده. څارنوال په دفتر کې دی. دوسیه را اخلي، په بې تفاوتی سره د عدلي طب له خوا د هلک د مړیني رپوټ لولي او دوسیه په سرۍ سینه ببرته په الماری کې ږدي. خو د لوستونکي د پوښتنو ځوابونه لا پاتې دي. دی غواړی چې پوښتنې یې ځواب شي، ځکه اړ دی چې د کیسې لوستلو ته دوام ورکړي.
ناڅاپه څارنوال ته تلیفون راځي. دا تلیفون هم څارنوال او هم په خپله لوستونکي ته ټکان ورکوي. دوی له مقابل لوري څخه هغه څه اوري چې تر دې دمه یې په اړه فکر نه و کړی.
که څه هم مقابل لوري یوه خبره روښانه کړه. هغه دا چې د هلک د مړیني علت به څه و. خو پوښتنه دا ده، چې هغه کوم جنایت دی چې هلک یې له امله شپه په واورو کې تېره کړې؟
دلته تلوسه نوره هم پیاوړې شوه. که لوستونکي د خپلې یوې پوښتنې ځواب ومونداو په دې پوه شو چې د ماشوم د مړینې علت بل څه دی، خو په مقابل کې همدې ځواب، د هغه په ذهن کې نورې پوښتنې راولاړې کړې.
دا کوم جنایت دی؟
د چا لخوا او څنګه تر سره شوی؟
د جنایت یې له دې سره څه چې ماشوم له واورو ډکه سړه شپه کې پاتې شي.
او نورې پوښتنې.
په بله مانا ! په تلوسه کې تلوسه رامینځته شوه. په دې توګه لوستونکی تر پخوا ډېر د کیسې له لوستلو سره زړه تړي، د هغه یوه پوښتنه ځوابیږي خو ځای یې څونوې پوښتنې نیسي. دی اړ دی چې کیسه تر پایه ولولي.

د کیسې مینځ نورې پوښتنې هم پیدا کوي چې د ټولې کیسې په لوستلو کې به روښانه شي.

د کیسې پای

څارنوال (ب) په خشکه وویل:
_اقرار وکه، تا هغه هلک ته لاس وراچولی و.
هوټلي سرې لاړې تو کړې، څارنوال ته یې وکتل، شونډې یې وخوځېدې:
_نه، ما هیڅ نه دي کړې.
څارنوال تر ګرین ونیو، ورو یې وویل:
_تا زه نه یم پېژندلای، ما د ډېرو مجرمینو ژبه خلاصه کړېده، ته به اقرار کوې، ضرور.
هوټلي څه ونه ویل. څارنوال ولاړ شو، د بند په سره او نمجنه کوټه کې یې څو ګامه واخیستل، ودرېد، سرې ته یې وکتل او په کاوړ یې وویل:
_ته د بخښلو نه یې، تا جرم کړی، یو نه بخښونکی جرم، ته د لوند سپي غوندې د کرکې وړ یې، پوهېږې، ته به پانسي شې.
هوټلي ولړزېد. سره ساه یې واخیسته، ورو یې ویل:
_راځه، یوجوړ جاړی سره وکړو.
څارنوال په حیرانی ورته وکتل.
د هوټلي شونډې وخوځېدې:
_زه یې پانسی، ته به کومه ګټه وکړې؟
څارنوال وویل:
_د مقصد خبره کوه!
_ګوره، د هلک دوسیه ترل شوېده، ټول په دې قانع دي چې هغه یخنۍ وژلی، ته دوه لکه اوغانۍ واخله او ما خوشی که.

د څارنوال سترګې رډې راوختې، ټيټ شو ، هوټلي يې تر ګرين ونيو ، په خشکه يې وويل:
_ته ماته رشوت راکوې؟
هوټلي وارخطا شو.
څارنوال يوه شېبه غلی و ، بيا يې شاوخوا وکتل، د بند د کوټې ور پوري و ، وروسته يې هو ټلي ته مخ ور واړاوه، دهغه غوږ ته يې خوله ورنږدې کړه، ورو يې وويل:
_زه دومره احمق نه يم، پنځه لکه.
د کيسې پای ګنګ نه و. که يو څه ګنګ هم درته مالوم شوی وي علت يې دا دی چې تر دې دمه مو ټوله کيسه نه ده لوستې او په دې نه پوهيږو چې کيسه څنګه تر دې ځايه راورسېده.
د کيسې په پای کې خبره خلاصه شوه. د لوستونکې ټولې پوښتنې ځواب شوې، نه غوټه پاتې شوه، او نه هم تلوسه. خو له دې سره سره به دا کيسه د لوستونکي په ذهن کې تر ډېره پاتې شي، شايد فکر وکړئ چې وروسته به څه کيږي؟ ايا هوټلي به څارنوال ته پنځه لکه افغانۍ ورکړي که نه؟ د څارنوال او هوټلي راتلونکې به څه وي او...
بله دا چې کيسه د لوستونکي د تصور پرخلاف پای ته رسېدلې ده.
موږ په پاتې خبرو پسې نه ګرځو ، ځکه پاتې خبرې د کيسې په هدف پورې نه دي تړلې.

د کيسې هدف:
مخکې تر دې چې کيسه وليکم، په ذهن کې مې يو اځې د کيسې هدف پوخ کړ:
د دې کيسې له ليکلو څخه مې هدف دا دی څو لوستونکي وپوهيږي چې ولې په ځينو بې سرپرسته هلکانو جنسي تيری کيږي او په دې برخه کې ولې قضايي اداري عدالت نه شي پر ځای کولی.

جنايت يوه پوليسي اوږده کيسه ده. خو ما د کيسې د ليکلو پر مهال هڅه کوله چې په هره کرښه کې يوائې يو هدف تعقيب کړم او بلې خواته لاړ نه شم.

ډيالوګ !

د کيسې يوه برخه:

څارنوال ژر د مېز پر سراېنبې ګوشکۍ ورپورته کړه، يوه لنډه نومره يې ووهله، ويې ويل:

_زما دفتر ته راشئ !

لنډه شېبه وروسته په دفتر کې يو په ونه لوړ سړی ولاړ و، څارنوال دوه_ درې ځله د خپل موبايل سکرين ته وکتل، په کاغذ يې يوه نومره وليکله، کاغذ يې ولاړ سړي ته ونيو، ويې ويل:

_غواړم پوه شم چې د تليفون دا نومره د چا ده، له مخابراتو پوښتنه وکړئ، ژر !

سړي کاغذ ور واخيست، په بيړه له دفتره ووت او تر غرمې ورک و. کله چې بېرته دفتر ته راغی څارنوال (ب) ډوډۍ خوړله. څارنوال سړي ته د کېناستلو بلنه ورکړه، وروسته يې په ډکه خوله وويل:

_څه درک دې ولګاوه !!!

سړي ځواب ورکړ:

_هو صاحب ! تليفون له يوې پي سي او څخه شوی و، تيليفونچي ويل چې د نهو بجو په شاوخوا کې درې تنه دوکان ته ورغلي وو، لومړی يوه پېغله وه چې پوره لس دقيقې يې خبرې کړې، بيا يو ځوان په خارج کې له چا سره غږېدلی و او وروسته له هغه يوه بوډۍ ته وار ور رسېدلی و.

څارنوال له مستو ډکه کاشوغه ورپورته کړه، سړي ور وکتل، د برېتونو لاندني تور وېښتنه يې په مستو سپين وو، څارنوال وويل:

_د بوډۍ په اړه يې نور څه مالومات درلود ؟

ـصاحب ! ويې ويل چې دورځې لسګونه تنه ورځي، دی د هر يوه څېره ذهن ته نه شي سپارلی، خو دومره يې په زړه و چې بوډا کڅوړنی ستړګي درلودې، پوزه يې غټه وه او کله چې يې د تيليفون پيسې ورنه اخيستلې، نو تيليفونچي د کباب بوی احساس کړی و.
څارنوال وويل:
ـپيدا به يې کړو ؟
ـصاحب ! ګرانه خبره ده، دا ښار دی، دلته په لسګونه زره انسانان ژوند کوي.
څارنوال يوه شيبه غلی و، ورو سته يې د مېز پر سر لوېدلې يوه يوه ورېجه ور ټوله کړه، په غاب کې يې وا چوله او ويې ويل:
ـرښتيا وايې، موندل يې ګران کار دی، بايد صبر وکړم، شايد بيا تلفون وکړي، ته تلی شې.
دلته دوه کرکټره لرو. څارنوال او د څارنوال تر لاس لاندې يو مامور. خو په کيسه کې دا يادونه نه ده شوې چې څارنوال تر مامور لوړ موقف لري، بلکې لوستونکی د څارنوال له هماغه لومړي ډيالوګ څخه پوهيږي چې څارنوال لوړه کاري رتبه لري او دوهم تن بايد د ده اوامر ومني.
ـزما دفتر ته راشئ !
ياد څارنوال دا خبره:
ـغواړم پوه شم چې د تليفون دا نومره د چا ده، له مخابراتو پوښتنه وکړئ، ژر !
بله دا چې که څوک دولتي او يا هم ځينو غير دولتي دفترونو ته تللي وي، نو د صاحب ټکی به يې ډېر اورېدلی وي. دلته مامور د هرې خبرې په سر کې د (صاحب) ټکی کاروي.
ـهو صاحب ! تليفون له يوې پي سي او څخه شوی و، تيليفونچي ويل چې د نهو بجو په شاوخوا کې درې تنه دوکان ته ورغلي وو، لومړی يوه پېغله وه چې پوره لس دقيقې

يې خبرې کړي، بيا يو ځوان په خارج کې له چا سره غړيدلی و او وروسته له هغه يوه بوډا ته وار ور رسيدلی و.
له دې ډيالوګونو څخه مو هدف دادی چې په کيسه کې دواړه (ځارنوال او مامور) له خپل اجتماعي موقف سره سم غږيدلي دي. (البته زموږ په ټولنه کې همداسې ده.)
بل دا چې له ځينو ډيالوګونو څخه تصوير هم اخيستلای شو:
_صاحب ! ويې ويل چې دورځې لسګونه تنه ورځي، دی د هر يوه خبره ذهن ته نشي سپارلی، خو دومره يې په زړه وو چې بوډا کځوړنې سترګې درلودې، پوزه يې غټه وه او کله چې يې د تيليفون پيسې ورنه اخيستلې، نو تيليفونچې د کباب بوی احساس کړی و.
ځارنوال او مامور دواړه لوستي خلک دي ، دې ته ضرورت نه پېښيږي چې د يو بل د خبرو په پوهيدو کې ستونزه ولري. که مامور د پي سي او نوم اخيستی، له منطقي پلوه ځارنوال پرې پوهيدلی، خو که د ځارنوال په ځای کوم بزګر وای، نو شايد پوښتنه ورته پيدا شوې وای چې (پي سي او) يعنې څه؟
پرله پسې ډيالوګونه هم لوستونکی ستړی کوي. له همدې امله په خبرو کې وقفه راوستل ضروري دی او خبرې طبيعي ښکاري:

ځارنوال وويل:
___د بوډا په اړه يې نور څه مالومات درلود ؟
_صاحب ! ويې ويل چې دورځې لسګونه تنه ورځي، دی د هر يوه خيره ذهن ته نه شي سپارلی، خو دومره يې په زړه و چې بوډا کځوړنې سترګې درلودې، پوزه يې غټه وه او کله چې يې د تيليفون پيسې ورنه اخيستلې، نو تيليفونچې د کباب بوی احساس کړی و.
ځارنوال وويل:
_پيدا به يې کړو ؟

ــصاحب ! ګرانه خبره ده، دا ښار دی، دلته په لسګونه زره انسانان ژوند کوي.
څارنوال يوه شېبه غلی و، ورو سته يې د مېز پر سر لوېدلې يوه يوه وربېجه ور ټوله کړه، په غاب کې يې وا چوله او ويې ويل:
ــرښتيا وايې، موندل يې ګران کار دی، بايد صبر وکړم، شايد بيا تلفون وکړي، ته تلی شې.
که څارنوال وريجې نه وای ور ټولې کړې او په غاب کې يې نه وای اچولې ، او دې ته اشاره نه وای شوې چې دا خبره د چا ده؟ پنځه پرله پسې ډيالوګونه را تلل:
ـــد بوډا په اړه يې نور څه مالومات درلود؟
ــصاحب ! ويې ويل چې دورځې لسګونه تنه ورځي، دی د هر يوه څېره ذهن ته نه شي سپارلی، خو دومره يې په زړه و چې بوډا کځوړنې سترګې درلودې، پوزه يې غټه وه او کله چې يې د تيليفون پيسې ورنه اخيستلې، نو تيليفونچي د کباب بوی احساس کړی و.
ــپيدا به يې کړو؟
ــصاحب ! ګرانه خبره ده، دا ښار دی، دلته په لسګونه زره انسانان ژوند کوي.
ــرښتيا وايې، موندل يې ګران کار دی، بايد صبر وکړم، شايد بيا تلفون وکړي، ته تلی شې.
پرله پسې ډيالوګونه سترې کوونکي دي، ډېر وخت له لوستونکي لاره ورکوي چې دا د کوم کرکټر خبره ده؟ دا ستونزه هغه وخت ډېره پيدا کيږي چې تر دوو ډېر کرکټرونه ولرو. دلته مو د يوه عمل پواسطه وقفه راوسته، هغه دا چې څارنوال وريجې ټولې کړې ، په غاب کې يې وا چولې او له هغه وروسته يې بله پوښتنه وکړه. د ډيالوګونو تر مينځ دا ډول وقفې هم کيسه تصويري کوي اد هم د اوږدو خبرو مخه نيسي.
بله خبره دا چې په ډيالوګونو کې تکراري کلمات نشته. هر ډيالوګ راتلونکي ډيالوګ ته لاره هواروي. که ساده ووايو ! هر ډيالوګ د زينې د يوې پلې مثال لري. زينه سره تړلې وي.

د ډیالوګ په برخه کې مو ولوستل چې ډیالوګونه باید لنډ وي، خو دلته مامور اوږدې خبرې کړي. دا طبیعي ده، ځکه څارنوال له هغه څخه تشریح غوښتې او مامور مجبور دی چې تشریحي خبرې وکړي.
خو بیا هم تشریح اوږده نه ده راغلې. کله کله د مجبوریت له مخې اوږدو خبرو ته هم ضرورت پیدا کیږي.
(په دې اړه د ډیالوګ په برخه کې خبرې شوي)

تصویر:
د کیسې د پیل لنډه برخه:
د سهار په خړه کې د پولیسو موټر لنډ راتاو شو، وښویږد او ودرېد. دروازې خلاصې شوې، عسکري بوټونه تر ښنګرو واورو پټ کړل، ولاړو خلکو لار ورکړه او عسکر تر یوه ځوارلس کلن هلک را تاو شول. هلک یوه پوخ دیوال ته ولي لګولې وو، سر یې کېنې لور ته ځوړند و او پر تورو ګاړګوتي ویښتو یې نرۍ پرخه پرته وه.
ټولې جملې حرکت لرې. ان بوټونه هم په حرکت راغلې. واورې هم حرکت پیدا کړی. د هلک په تورو ګاړګوتي ویښتو پرتې پرخې ته هم پام شوی.
بل تصویر:
شپبه وروسته موټر پاخه سړک ته وخوت، خلک هم په خپلو کارونو پسې لاړل، خو په واوره کې د یوچا د ناستې ځای ، نږدې ګڼ پلونه او د موټر لنډه راتاو شوې لیکه لا ښکارېدله.
که یواځې همدا یوه جمله هم ولولو، دا تصویر ترې اخیستی شو چې مخکې څه تېر شوي دي.
بل تصویر

څارنوال (ب) لس کمې اته بجې په پارک کې و ، له خولې څخه يې سپين تاوونه پورته کېدل او لاسونه يې د اوږده تور بالاپوښ په جېبونو کې پټ کړي وو.
دلته دا يادونه نه ده شوې چې يخني ده. خو د څارنوال (ب) له خولې څخه سپين تاوونه راوتل او لاسونه د بالاپوښ په جبب کې پټول په خپله د يخنې نښې ګڼل کيږي.
بل تصوير:
شپه وروسته په پارک کې هيڅوک نه و ، د ونې پر يوه لوخ ښاخ يو کارغه ښکارېده او د سپينو واورو پر سر څو وچې پاڼې باد رغړولې.

کيسه ليکنه ډېر اړخونه لري. يو اځې په څو ټکو کې نه خلاصه کيږي، که ژوند و په نورو برخو به يې بل وخت خبرې وکړو.
په پای کې مو د دوو کيسو لوستلو ته رابولم. لومړۍ همدا د (جنايت) په نوم بشپړه کيسه ده چې ځينې برخې مو د بحث له پاره ترې را واخيستې او خبرې مو پرې وکړې.
بله کيسه (بدمرغي) نوميږي چې د (جنايت) له کيسې وروسته به يې ولولئ. د (بدمرغي) په نوم کيسه مې ځکه راوړه چې تاسو له خپل ديده ورته وګورئ. هغه څه پکې ومومئ چې تر اوسه مو خبرې پرې وکړې. په دې فکر وکړئ چې کومې برخې يې ښې دي، کومې برخې يې ستونزې لري او کوم ټکي بايد په پام کې نيول شوي وای چې ستونزې حل او کيسه لا ښه شوې وای.
دوهمه کيسه ستاسو د نقد لپاره ده. چاڼ او ټوک، ټوک يې کړئ. هغه ټکي ترې راوباسی چې تر دې دمه پرې غږيدلي يو.
دا تمرين به مو په عملي توګه ځينو ټکو ته متوجه کړي.
خو لومړی به د جنايت کيسه ولولو.

جنايت

دسهار په خړه کې د پوليسو يو موټر لنډ راتاو شو، وښوېد او ودرېد. دروازې خلاصې شوې، عسکري بوټونه تر ښنګرو واورو پټ کړل، ولاړو خلکو لار ورکړه او عسکر تر يوه ځوارلس کلن هلک را تاو شول. هلک يوه پوخ ديوال ته ولې لګولې وو، سر يې کيڼ لور ته ځوړند و او پر تورو ګاږګوټي ويښتو يې نرۍ پرخه پرته وه.
يو عسکر پر ملا کړوپ شو، د هلک پر سپينه غاړه يې ګوتې کېښودې، خپلو ملګرو ته يې وکتل او دوه درې ځله يې په منفي ښه سر وخوځاوه.
چوپه چوپتيا وه، ولاړو خلکو پنډ کوټونه اغوستي وو، ځېرې يې نيولې ښکارېدلې او له خولو څخه يې مړه تاوونه پورته کېدل.
يوه عسکر وپوښتل:
_څوک يې پېژني؟
د خلکو ځواب منفي و.
عسکر خپلو ملګرو ته اشاره وکړه، دوی ټوپکونه غاړو ته واچول، وچ کلک جسد يې له واورې پورته کړ او د موټر په باډۍ کې يې ترپال پرې وغوړاوه.
شېبه وروسته موټر پاخه سړک ته وخوت، خلک هم په خپلو کارونو پسې لاړل، خو په واوره کې د يوچا د ناستې ځای، نږدې ګڼ پلونه او د موټر لنډه راتاو شوې ليکه لا ښکارېدله.

❋ ❋ ❋

د پوليسو ځارنوال (ب) يوه دوسيه راپورته کړه، پاڼه يې واړوله، عدلي طب د هلک مړينه طبيعي ښودلې وه، ليکلي يې وو چې د يخنۍ له لاسه مړ شوی دی، د جرم او

جنایت کومه نښه یې نه ده موندلې او د خپلوانو د نه پیداکېدو په خاطر د ښار په عمومي هدیره کې خاورې پرې واړول شوې.
ځارنوال ولاړ شو، دوسیه یې په الماری کېښوده، بېرته پرځوکۍ کېناست، د مېز پر سر ایښې بټن یې ټینګه کړه، له زنګ سره یو وچ، کلک سرې په وره کې ودرېد، به بیړه یې وویل:
صاحب!
ځارنوال چای وغوښت، سړی په منډه له دفتره ووت. ځارنوال د مېز له سره یوه بله دوسیه وریپورته کړه، څو پاڼې یې واړولې، خو ډېر ژر یې بېرته پر مېز کېښوده، یو اوږد اررېمی یې ویست، خپله پکه ککرۍ یې وګروله، ریموټ ته یې لاس کړ، د تلویزیون چاینلونه یې واړول، په یوه کې کارتون و، په بل کې څو مستو نجونو ګډا کوله او دریم چاینل هم یو تود سیاسي بحث خپراوه. ځارنوال بېرته دوهمه بټنه ټینګه کړه او د تلویزیون پر پرده د نجونو ګډا راغله.
دا وخت یې موبایل وشرنګېد، ځارنوال د خپلې کورتۍ جېب ته لاس کړ، مبایل یې غوږ ته ونیو، ورو یې وویل:
ـمهرباني وکړئ، ځارنوال (ب)
له مقابل لوري لړزانده غږ واورېدل شو:
ـیوه مهمه خبره درته لرم.
ـامر کوئ.
ـیوه اوونۍ مخکې سینما ته نږدې یو لیسو یو مړی وموند.
ځارنوال په بیړه وویل:
ـهو! یو هلک یخنۍ وژلی و.
په تلیفون کې ټوخی واورېدل شو، وروسته مقابل لوري وویل:
ـپه ظاهره یخنۍ وواژه، خو تر شا یې یو لوی جنایت پټ دی.
ځارنوال په بیړه وپوښتل:

ـتاسو څوک یاست؟ له کوم ځایه خبرې کوی؟
تلیفون قطع شو.
څارنوال ژر د مېز پر سرا ېښې ګوشکۍ ورپورته کړه، یوه لنډه نومره یې ووهله، ویې
ویل:
ـزما دفتر ته راشئ !
لنډه شېبه وروسته په دفتر کې یو په ونه لوړ سړی ولاړ و، څارنوال دوه د رې ځله د
خپل مبایل سکرین ته وکتل، په کاغذ یې یوه نومره ولیکله، کاغذ یې ولاړ سړي ته
ونیو، ویې ویل:
ـغواړم پوه شم چې د تلیفون دا نومره د چا ده، له مخابراتو پوښتنه وکړئ، ژر !
سړي کاغذ ورواخیست، په بېړه له دفتره ووت او تر غرمې ورک و. کله چې بېرته دفتر
ته راغی څارنوال (ب) ډوډۍ خوړله. څارنوال سړي ته د کېناستو بلنه ورکړه، وروسته
یې په ډکه خوله وویل:
ـڅه درک دې ولګاوه؟
سړي ځواب ورکړ:
ـهو صاحب ! تلیفون له یوې پي سي او څخه شوی و، تیلیفونچي ویل چې د نهو بجو
په شاوخوا کې درې تنه دوکان ته ورغلي وو، لومړی یوه پېغله وه چې پوره لس دقیقې
یې خبرې کړې، بیا یو ځوان په خارج کې له چا سره غږېدلی و او وروسته له هغه یوه
بوډا ته وار ور رسیدلی و.
څارنوال له مستو ډکه کاشوغه ورپورته کړه، سړي ور وکتل، د برېتونو لاندني تور
ویښته یې په مستو سپین وو، څارنوال وویل:
ـد بوډا په اړه یې نور څه مالومات درلودل؟
ـصاحب ! ویې ویل چې دورځې لسګونه تنه ورځي، دی د هر یوه څېره ذهن ته نه شي
سپارلی، خو دومره یې په زړه وو چې بوډا کځوړنې سترګې درلودې، پوزه یې غټه وه

او کله چې يې د تليفون پيسې ورنه اخيستلې، نو تيليفونچي د کباب بوی احساس کړی و.
څارنوال وويل:
_پيدا به يې کړو؟
_صاحب ! ګرانه خبره ده، دا ښار دی، دلته په لسګونه زره انسانان ژوند کوي.
څارنوال يوه شېبه غلی و، ورو سته يې د مېز پر سر لوېدلي يوه يوه وربېجه ور ټوله کړه، په غاب کې يې وا چوله، ويې ويل:
_رښتيا وايې، موندل يې ګران کار دی، بايد صبر وکړم، شايد بيا تليفون وکړي، ته تلی شې !
د څارنوال وړاندوينه سمه وختله، ماسپښين يې موبايل وشرنګيد، مقابل لوري وويل:
_زما خبره مو زړه ته ولوېده؟
څارنوال وويل:
_خو موږ ثبوت غواړو.
_کيسه اوږده ده، په تليفون کې نه ويل کيږي.
_نو چېرته سره ووينو؟
مقابل لوری يوه شېبه غلی و، په تليفون کې يوا ځې د موټرو هارنونه اورېدل کيدل، ورو سته يې وويل:
_خو په يوه شرط !
_څه؟
_زه غريب سړی يم، ماته به کوم جنجال نه پيدا کوي.
_سمه ده، ژمنه کوم.
مقابل لوري وټوخل، بيا يې وويل:
ښاروالۍ ته نږدې يو کوچينی پارک دی، سبا سهار نهه بجې هلته راشئ، په دې وا ورو کې پارک تش وي، ما په اسانۍ سره موندلی شئ.

تلیفون قطع شو.
ځارنوال فکر یووړ، بیا یې د اطمینان لپاره عدلي طب ته تلیفون وکړ، هغوی خپل استول شوی رپوټ سم وګڼه، ویې ویل چې په څېړنه کې کومه تېروتنه نده شوې، د هلک مرګ طبیعي دی او کوم جنایي اړخ نه لري.

❊ ❊ ❊

ځارنوال (ب) لس کمې اته بجې په پارک کې و ، له خولې څخه یې سپین تاوونه پورته کېدل او لاسونه یې د اوږده تور بالاپوښ په جېبونو کې پټ کړي وو.
په کوچنې پارک کې څوک نه ښکارېدل، د هسکو ونو تور، نري او اوږده سیوري پر سپینو واورو پراته ووا و تر پارک له راګرځېدلو کتارو ور هاخوا پر تور سړک یو یو موټر تېرېده.
پینځه دقیقې نورې هم ووتې، بیا د پارک په شمالي دروازه کې یو سړی ودرېد ، دی بوډا و ، له پطلون سره یې شنه لونګۍ تړلې وه او یو پنډ زوړ جمپر یې په تن و.
شېبه وروسته یې ځارنوال ته لاس ورکړ، دواړه پر یوه اوږده څوکۍ کېناستل، یوه لحظه غلي وو ، وروسته ځارنوال وویل:
ـ چرتې دې کړم.
بوډا هغه ته وکتل، برېتو یې سپینه پرخه نیولې وه او د اوږدې پزې تېره څوکه یې سره ښکارېده.
بوډا لنډ ځواب ورکړ:
ـ باید چرتي شي.
ځارنوال مخ ور واړاوه:
ـ خبرې وکه، ما ژمنه درسره کړې، له ستونزو به لرې یې.
بوډا یو سوړ اسویلی ویست، لاندې یې پرخپل بوټ واوره تخته کړه، ورو یې وویل:

زه کسبګر سړی یم، د برش کاله کېږي چې اشپزي کوم، ما په بېلابېلو هوټلونو کې کار کړی، لاس مې ښه دی، خو تر ټولو د کباب په پخولو کې ډېر تکړه یم. تېره میاشت مې په یوه هوټل کې کار ونیو. دا هوټل د موټرو په اډه کې دی. هلته ډېره ګڼه ګوڼه وي. ولایاتو ته بسونه ځي او ښه چلیږي. دا یو کوچینی هوټل دی. د شپې تیرولو ځای نه لري، خو مشتریان یې ډېر دي او خاوند یې په مزو کې دی.

بوډا غلی شو. یو سوړ اسویلی یې ویست او ویې ویل:

دا د اتو ورځو مخکې کیسه ده. ما کباب پخاوه، وروسته مې یوه دیارلس یا څوارلس کلن هلک ته پام شو. له نانوای نه یې ډوډۍ غوښته. خو نانوای په غوسه شو. هلک ته یې بد رد وویل او له هغه ځایه یې وشاړه. زه حیران شوم. هلک ته مې وکتل. نه یې جامې د سوالګرو وې او نه هم څېره او نور ظاهري جوړښت. ورغږ مې کړ. راغی او زما تر څنګ ودرېد. پوه شوم چې وږی دی. ما د کباب دوه سیخه ورته ونیول. ده مننه وکړه او په بیړه د کباب په خوړلو بوخت شو.

دی له رنګه ښایسته و. سپین پوست یې درلود او داسې نه ښکارېده چې تر دې مخکې دې کومه سخته پرې ورغلې وي. وروسته مې وپوښت:

ـ ولې سوال کوې؟

هلک راته وکتل. غټې تورې سترګې یې له اوښکو ډکې شوې، ویې ویل:

ـ وږی یم، پیسې نه لرم.

ـ کور دې چېرته دی؟

هلک یوه شېبه غلی و، بیا یې سر پورته کړ، شونډې یې وخوځېدې:

ـ په ایران کې.

حیران شوم:

ـ نو دلته څه کوې؟

هلک په خواشینۍ وویل:

مور لس کاله مخکې ایران ته مهاجر شوو ، په کور کې پنځه تنه یو ، زه، پلار، مور او ز ما دوه ورېرې خویندې، پلار مې په یوه ساختماني شرکت کې کار کاوه، زه هم په یوه مغازه کې مزدور وم، خلکو ته به مې سودا ورکوله، کارتنونه به مې له یوه ځایه بل ځای ته وړل، ستړی به وم، خو بیا هم ښه و ، مازدیگر به ټول سره یوځای شوو او د ورځې ستړیا به مې هېره شوه، یو سهار مغازې ته تلم، پولیسو ودرولم، د مهاجرت کارت یې رانه وغوښت، خو مور د زرګونو نورو افغانانو غوندې غیر قانوني مهاجر و ، اسناد مو نه درلودل، هماغه و چې لومړی یې د سنګ سفید په نوم یوې بندیخانې ته ولېږلم، یوه اوونۍ مې هلته تېره کړه او بیا یې له مرزه (سرحده) را واړولم. اوس دا دی شپږمه ورځ ده چې سرګردانه ګرځم، له کوره هم احوال نه لرم، نه پوهېږم چې څه وکړم، قاچاقبر پیسې غواړي، خو زه په ګېډه نه یم موړ، ایران ته د تګ لپاره پیسې په کار دي، ډېرې پیسې.

ما ورنه وپوښتل:

ـولې دلته، په افغانستان کې څوک نه لرې؟

هلک وویل:

ـنه، ترونه مې پخوا لا پاکستان ته مهاجر شوي دي، دومره پوهېږم چې په پېښور کې اوسي، نور یې درک نه را مالومېږي.

ـنو دا شپږ ورځې دې چیرې تیرې کړې؟

تر پرونه یو څه پیسې راسره وې، په یوه مساپر خانه کې به مې ډوډۍ خوړه، د شپې د تېرېدو پیسې یې نه رانه غوښتې، همالته به پر تخت ویدېدم، پرون مې ټوله ورځ څه ونه خوړل، بانه مې داوه چې په نس مې درد دې، خو نن سهار د مساپرخانې خاوند راباندې پوه شو او زه یې له هغه ځایه وشړلم، ما په ژوند کې خواست نه دی کړی، خو وږی وم، ټیکه نه راتله، ځکه مې له نانوایه یوه ډوډۍ وغوښته.

بوډا د ماشومانو په شور او زوږ غلی شو ، له جنوبي دروازې څخه یوه ډله ماشومان پارک ته ور ننوتل، دوی منډې وهلې، یو بل یې دواورو په غونډوسکو ویشتل،

وروسته پرته له دې چې په پارک کې ماتله شي، په بېره د پارک له شمالي دروازې څخه ووتل.
د بوډا سر وخوځېد ، يوه شېبه غلی و ، بيا يې ورو وويل:
_هلک يوه لحظه له ماسره ودرېد ، فکر کوم چې د کباب بوی ښه پرې لګېدلی و ، خو زه پردی مزدور وم، نوره لوربينه مې نه شوای ورباندې کولای، داوخت د هوټل خاوند راغږ کړ !
_څلور خوراکه کباب
ما نور سيخونه د انکار له پاسه کېښودل، کباب ته مې پکه وهله چې د هوټل خاوند راغی، ده د يو بل خوراک فرمايش راکړ، ويې ويل چې يو نږدې دوست يې راغلی، غوښې ته څه مثاله هم ورګډه کړه او په سيخونو کې سپين بڅرکي مه پېيه ! وروسته يې هلک ته پام شو ، ما ته يې په پوښتونکي نظر وکتل، ومې ويل چې مساپر دی، له ايرانه يې را اړولی، دلته څوک نه لري.
د هوټل خاوند په ځير ورته وکتل، مخ يې را واړاوه، ويې ويل:
_وبال لري، ډوډۍ ورکړه، بيا به نوره مرسته هم ورسره وکم.
له دې سره بېرته هوټل ته ننوت.
د هوټل خاوند په ظاهره بد سړی نه و ، په غريبانو يې پام کاوه، هر سهار به يې د سلو روپو نوټ د سوالګرو لپاره ماتاوه، هوټل ته به ډېر ګدايګر راتلل، يو يې هم نا امېده نه پرېښوده، يو دوه اوغانۍ به يې ورته نېولې، دی به پر دخل ناست و او کله کله به يې له مساپرو پاتې ډوډۍ پر غريبانو ويشله.
هلک ته مې ډوډۍ ورکړه، دی تر ماسپښينه ماتل شو ، ما لمونځ وکړ، په هوټل کې هيڅوک نه
و ، هلک پر تخت ناست و ، دی چرتي ښکارېده، زه پخلنځي ته لاړم، غوړ لوښې مې پريمينځل او د ماخستن لپاره مې غوښه پر سيخونو وپېيله، کله چې بېرته ورغلم، د

هوټل خاوند مې د هلک تر څنګ ولید ، دوی خبرې کولې ، ښه شېبه وغږېدل، د هوټل خاوند ډاډ ورکړ چې دی ځینې قاچاقبران پېژني ،هر څه به سم شي.
هلک په هوټل کې پاتې شو ، د ماخستن له خوا خلک کم وو ، ډوډۍ مو ژر ورکړه، وروسته د هوټل شاګردان هم خپلو کورونو ته لاړل او په هوټل کې درې تنه پاتې شوو ، زه ، د هوټل خاوند او کوچینی مساپر.
مونږ تر ناوخته ویښ وو ، د هوټل خاوند دورځې حساب کاوه، هلک د بخا رۍ تر څنګ غلی ناست و او ما هم د سبا لپاره غوښه وړوله، ښه شېبه نوره هم ووته، هلک ته مې وکتل، سترګې یې له خوبه ډکې وې، ولاړ شوم او د بخا رۍ تر څنګ مې ځای ورته جوړ کړ. د هوټل خاوند هم څو ګامه لرې د تخت په بل سر کې پرېووت، ما ته هم خوب راته، خپله بستره مې هوا ره کړه، د ګروپ ساکټ ته مې لاس ور وغځاوه او سترګې مې پټې کړې.
زه هم دلته مساپر یم. کورنۍ مې په کلي کې ده، یوه میاشت کېده چې کور ته نه وم تللی، په هغه شپه مې خپله کوچینی لور تر ډېره په ذهن کې راګرځېده، خو وروسته خوب وړی وم.
بوډا غلی شو.
څارنوال په بیړه وویل:
بیا ؟
د بوډا شونډې و خوځېدې:
ـ یوه شورماشور مې سترګې رڼې کړې، د بخارۍ د سره انګار په تته رڼا کې مې هوټلي ولید چې د هلک تر څنګ ناست و ، هلک سرې ته سوکان نیولې وو ، سپکې سپورې یې ور ته ویلې، خو هوټلي غلی و ، هیڅ یې هم نه ویل او سر یې ځړېدلی ښکارېده ، وروسته هلک په بیړه ولاړ شو ، بوټونه یې په پښو کړل، خو کله چې یې د دروازې د ستګیر ته لاس ور وغځاوه ، ور کولپ و ، بیا یو کړنګ شو ، لویه شیشه دړې وړې شوه ، هلک په توره شپه کې د باندې لاړ او هوټل ته سړه هوا راننوته.

بوډا غلی شو.
څارنوال وویل:
ـدا یو لوی جنایت دی، دا پست هوټلي باید سزا ووینې، باید.
بوډا وویل:
ـما بل څه نه شو کولای، کار مې پرېښود او قانون مې خبر کړ، نور نو تاسو ښه پوهیږئ.
څارنوال وپوښتل:
ـغواړې چې چېرته لاړ شې؟
ـ نپوهیږم، بل ځای به په کار پسې ګرځم، ما درته وویل، زه یو تکړه اشپز یم، روپۍ کمه یا ډېره، کار پیدا کولای شم.
څارنوال وویل:
ـخو که تا ته ضرورت پېښ شو بیا به دې چېرې پیدا کوم؟
د بوډا شونډې وخوځیدې:
ـتا ژمنه کړې وه چې ما ته به کوم جنجال نه پیدا کوې.
څارنوا ل وخندل:
ـزه په خپله خبره ولاړ یم، خو دا زما وظیفه ده، باید د شاهد ادرس ولرم.
بوډا وویل:
ـدلته څوک نه پېژنم، خو د کلي ادرس مې درسره ولیکه، قول ده، که مې کار وموند ، په تیلیفون کې دې خبروم.
څارنوال د سړي د کلي او هوټل دواړو ادرسونه واخیستل.
شیبه وروسته په پارک کې هیڅوک نه و، د ونې پر یوه لوخ ښاخ یو کارغه ښکارېده او د سپینو واورو پر سر څو وچې پاڼې باد رغړولې.

* * *

ماسپښین دوه بجې وې، څارنوال پر یوه خیرنه څوکۍ ناست و، پر غوړ مېز ایښی له تورو چایو ډک ګیلاس یې ورپورته کړ، هوټلي ته یې وکتل، ده د ټایپ د یوې جړ شوې کستې راوتلې کولمې خلاصولې.

وروسته یې ورمېږ کوږ کړ، د تخت پر سر ناستو دوو تنو خبرې سره کولې او دوی ته نږدې یوه څوانکي پر تېرو سیخانو غوښه پېیله. نور هوټل تش و.

څارنوال هوټلي ته اشاره وکړه، هغه راغی، څارنوال ته مخامخ ودرېد. ورو یې وویل:

_څه شی غواړئ؟

څارنوال د لاس په اشاره هوټلي وپوهاوه چې مخامخ ورته کېنې.

هوټلي حیران شو.

څارنوال جېب ته لاس کړ، یو کارټ یې راویست، د هوټلي سترګو ته یې ونیو، ویې ویل:

_څارنوال (ب)

د هوټلي رنګ والوت، پر څوکۍ کېناست او څارنوال ته یې په وېره وکتل.

څارنوال ورو وویل:

_کاروبار دې څنګه دی؟

هوټلي وارخطا شو:

_صیب ! ښه ده، ګذاره کوي.

څارنوال له چایو غوړپ وکړ، شونډې یې و څوځېدې:

_یو څو پوښتنې درنه کوم.

_امر کوئ، صیب !

_تا څو ورځې مخکې یو میلمه درلود.

هوټلي په ماته ګوډه ژبه وویل:

ـصيب، زه، زه خو ډېر ميلمانه لرم، ته، ته کوم يو يادوې؟
د څارنوال شونډې وخوځېدې:
ـخو ته د شپې ميلمه نه لرې.
د هوټلي رنګ سور شو.
دا وخت د مېز ترڅنګ دوه تنه ودرېدل، يوه يې وويل:
ـدوه چايه، څو روپۍ شوې؟
ـپنځلس اوغانۍ
هغه د مېز پر سر پيسې کېښودې او دواړه له هوټله ووتل.
څارنوال پسې وکتل، هوټلي ته يې مخ وروااړاوه، په ملنډو يې وويل:
ـپه زړو شيشو کې دا يوه شيشه نوې ښکارې، دا دې ولې بدله کړېده؟
هوټلي پرتخت ناست ځوانکي ته وکتل، له هغه نه يې وغوښتل چې پاتې کار په اشپز خانه کې وکړي، وروسته يې څارنوال ته مخ ور واړاوه، شونډې ورپېدې او په لړزانده غږ يې وويل:
ـماته شوه.
ـڅنګه؟
هوټلي چيغه کړه !
ـله ما څه غواړې؟
څارنوال ور مخته شو، د دواړو سترګې سره وجنګېدې، څارنوال وويل:
ـته ډېر پست سړی يې، تا هغه هلک ته لاس ور اچولی و، د شپې يې په بړستن ور ننوتی وې، ته پوهېږې ! هغه مړ دی، يخني وژلی.
ـدا دروغ دي.
ـزه شاهد لرم زوړ کبابي.
هوټلي په بېړه ولاړ شو، منډه يې کړه، خو څارنوال تر لمني ونيو، سړی پرمخې ولوېد، سر يې پر يوې څوکۍ ولګيد او له تندي يې وينه روانه شوه.

❊ ❊ ❊

ځارنوال (ب) په خشکه وویل:
_اقرار وکه، تا هغه هلک ته لاس وراچولی و.
هوټلي سرې لاړې تو کړې، ځارنوال ته یې وکتل، شونډې یې وخوځېدې:
_نه، ما هیڅ نه دي کړي.
ځارنوال تر ګرین ونیو، ورو یې وویل:
_تا زه نه یم پیژندلی، ما د ډېرو مجرمینو ژبه خلاصه کړېده، ته به اقرار کوې، ضرور.
هوټلي څه ونه ویل. ځارنوال ولاړ شو، د بند په سړه او نمجنه کوټه کې یې څو ګامه واخیستل، ودرېد، سړي ته یې وکتل، په کاوړ یې وویل:
_ته د بښلو نه یې، تا جرم کړی، یو نه بښونکی جرم، ته د لوند سپي غوندې د کرکې وړ یې، پوهیږې، ته به پانسی شې.
هوټلي ولړزېد. سړه سا یې واخیسته، ورو یې ویل:
_راځه، یو جوړجاړی سره وکړو.
ځارنوال په حیرانۍ ورته وکتل.
د هوټلي شونډې وخوځېدې:
_زه یې پانسی، ته به کومه ګټه وکړې؟
ځارنوال وویل:
_د مقصد خبره کوه!
_ګوره، د هلک دوسیه ترل شوېده، ټول په دې قانع دي چې هغه یخنې وژلی، ته دوه لکه اوغانۍ واخله او ما خوشې که.
د ځارنوال سترګې رډې راوختې، ټيټ شو، هوټلي یې تر ګرین ونیو، په خشکه یې وویل:

ـته ماته رشوت راکوې؟
هوټلي وارخطا شو.
څارنوال يوه شېبه غلی و، بيا يې شاوخوا وکتل، د بند د کوټې ور پوري و، وروسته يې هو ټلي ته مخ ور واړاوه، دهغه غوږ ته يې خوله ورنږدې کړه، ورو يې وويل:
ـزه دومره احمق نه يم، پنځه لکه.

(پای)

بدمرغي

لیکوال: نصیر احمد احمدي

نجلۍ پر کټ ستوني ستغ پرته وه، کله کله به يې چيغه کړه، لاسونو ته ور لوېدلي ځنځيرونه به يې وشرنګېدل، سر به يې پورته کړ او بدن به يې ټکان وخوړ. تر هغې راګرځيدلي کسان خواشيني وو، دوئ په راوتلو رډو سترګو ځواني نجلۍ ته کتل... په څېرو کې يې ګونځې ښکاريدلې.
په ولاړو کسانو کې يوه چيغه کړه !
ـتور کوډګر ناوخته شو !
تر څنګ ولاړ سړي په عاجزۍ وويل:

ـد پاچا عمر دې ډېر وي، په تور کوډګر پسې مو عسکر لېږلي دي، دوئ د سهار په خړه کې حرکت وکړ،اوس باید را ورسېږي، سپېره غره ته تګ، یوه ورځ مزل غواړي.
پاچا خپله اوږده چپنه ورټوله کړه، روان شو، پر تخت کېناست، ځلېدونکی ژېړ تاج یې له سره لیرې کړ، په خپلو اوږدو سپینو څنو کې یې ګوتې تېرې کړې. یوه شېبه غلی و، وروسته یې ډډ غږ د ماڼۍ په لوی او هسک سالون کې انعکاس خپور کړ:
ـکه زما په لور څه وشول، تاسو به تر تیغ تېر کم.
دولاړو درباریانو سرونه وځړېدل، په څېرو کې یې وېره ښکارېدله... وزیرانو خپل ژوند په خطر کې لېد.
یو ساعت نور هم ووت، له اوږدو شیشو څخه ماڼۍ ته ژېړه رڼا رالوېدلې وه، د درباریانو اوږدې زرینې چپنې ځلېدلې.
د پاچا غوسه ورو ورو ډېرېدله، خولې یې ځګونه پیدا کړي وو او د خپلې اوږدې تورې تر طلایي موټ یې د ښي لاس ګوتې تاوې وې.
چوپه چوپتیا وه، کله کله به د نجلۍ لاسونو او پښو ته ور لوېدلي ځنځیرونه وشرنګېدل، چیغه به یې کړه او بېرته به بېسده پرېوته.
لمر په لوېدو و چې د ماڼۍ یوه عسکر د تور کوډګر د رارسېدو خبر ورکړ، پاچا ودرېد، وزیرانو د سالون لویې دروازې ته وچې سترګې نېولې وې، ټولو د تور کوډګر د راتلو انتظار ایست. شېبه وروسته یو زوړ سړی رابښکاره شو، دی تک تور و، ګڼه ږیره یې درلوده، پر نرۍ غاړه پورې یې په خړسپنسي پیېلو وړو هډوکو ټال خوړ.
پاچا او درباریانو د احترام په بڼه خپل سرونه ټیټ کړل، خو تور کوډګر مخ ور وا نه ړاوه، لاړ او د نجلۍ تر څنګ پر کټ کېناست. بنه شېبه یې هغې ته وکتل، د نجلۍ اوږده بانه نېغ ولاړ وو، تر سترګو یې یوه توره حلقه راګرځېدلې وه او پر سرو شونډو یې سپین ښکارېده. تور کوډګر خپلې زړې خورجینې ته لاس کړ، د انسان ککرۍ، د پښو دوه اوږده هډوکي او یو خیرن جام یې راویستل، وروسته ودرېد، له ځان سره یې څه وویل او ترکټ څو ځله را تاو شو.

پاچا په خواره خوله وویل:
ـزه په تور کوډګر باور لرم.
تور کوډګر هغه ته وکتل، خو څه یې ونه ویل، هماغسې یې شونډې خوځېدلې ... دا سې کلمات یې تر خولې راوتل چې ولاړ خلک نه پرې پوهېدل.
د کوډګر شونډې تر ډېره خوځیدلې، بیا د نجلۍ تر څنګ کېناست، خورجیني ته یې لاس ور وغځاوه، یو سپین بوتل یې راویست. کله چې یې د بوتل اوبه په نقره یې جام کې واچولې، له جام څخه تور لوګی پورته شو، له دې سره د نجلۍ سترګې رنې شوې، ځنځیرونه وشرنګیدل ...تور کوډګر چیغه کړه !
ـای شیطاني اروا ! ته څه غواړې؟
د نجلۍ خوله له ځګونو ډکه شوه، تورو سترګو یې سوروالی پیدا کړ او شبېه وروسته یې سترګې سرو وینو ونیولې. نا څاپه یې له شونډو ډډ نارینه غږ راووت، دې غږ په سالون کې د ولاړو کسانو زړونه ولړزول.
غږ وویل:
ـتر ټولو بدمرغه انسان !
له دې سره د ځنځیرونو شرنګا پورته شوه، تور کوډګر په چټکۍ سره تر نجلۍ راوګرځید، په لاس کې نیولې ککرۍ یې کښته پورته کړه، نامفهومه کلمات یې له خولې را ووتل. د نجلۍ رنګ ورو ورو خپل عادي حالت ته راوګرځېد، سترګو یې توروالی پیدا کړ، شبېه وروسته بېسده پرېوته.
پاچا ورمخته شو، د چیني لستوني یې د خپلې لور پر خوله تېر کړ. بېرته په خپل ځای ودرېد
تور کوډګر وویل:
ـد پاچا پر لور جادو شوی، نجلۍ هغه وخت رغېدی شي چې د نړۍ تر ټولو بدمرغه انسان ووینې.

پاچا یوه شېبه غلی و، بیا یې وزیرانو ته مخ ور واړاوه او امر یې وکړ چې ترټولو بدمرغه انسان ور ته پیدا کړي.

له لمر ختو سره ډولونه ودربېدل، جارچي په ښار کې کوڅه په کوڅه وګرځېد، ده یو لوی ښکر خولې ته نیولی و او چیغې یې وهلې چې ترتولو بدمرغه انسان دې په دربار کې حاضر شي.

په ماښام کې پاچا او وزیران بې خوبه او خواشیني ښکارېدل، په ټولو سرونه ځړېدلي وو او د تور کوډګر له خولې څخه نامفهومه کلمات را وتل...

د هوا له تودېدو سره عسکرو احوال راووړ چې تر ټولو بدمرغه انسان یې موندلی دی. پاچا امر وکړ چې دا بدمرغه انسان دربار ته حاضر کړي. شېبه وروسته په یوه کټ کې داسې سړی راوړل شو چې لاسونه او پښې یې نه وو، پر مخ یې یو لوی پرهر (ټپ) ښکارېده او تر ډېره د غوښې یوې لویې بوټۍ ته ورته و.

سړي وویل چې دی یو پوځي و، له دښمن سره په جګړه کې یې لاس او پښې غوڅې شوېدي او د مخ لوی پرهر یې هم د توري نښه ده.

د هغه د خبرو له ختمېدو سره ځنځیرونه وشرنګیدل، د نجلۍ سترګې سرې شوې او له خولې یې ځګونه وبهیدل. تور کوډګر د سړي د ایستلو امر وکړ او ویې ویل چې ده د ازادۍ په جګړه کې برخه اخیستي او تر ټولو نیکمرغه انسان دی. وروسته یې څه نامفهومه کلمات تر خولې را ووتل او نجلۍ ارامه پرېوته.

نیم سات نور هم ووت، بیا د یوې ښځې ژړا او کوکې واورېدل شوې، په سالون کې یوه ځوانه ښځه او درې خوار او ډنګر ماشومان ودرېدل،ماشومان ناروغه ښکارېدل ، دوئ د خپلې مور لمن ټینګه نیولې وه او وارخطا وو.

ښځې په ژړا کې وویل چې خاوند یې له غره څخه د خرخلاو لپاره بوتي راوړل چې ځناورو وخوړ، اوس دوئ څه نه لري، دوه ماشومان یې له لوږې مړه شول، نورو ته یې یو مړ سپی موندلی دی، د هغه غوښه ور ته پخوي او ژوندي یې ساتلي دي. دوئ په یو

ه وېرانه کې اوسي، يوازې ځلور ديوالونه دي، نه چت لري او نه هم دروازه، خو بيا هم څوک کوم غرض نه ورباندې لري.
ځنځيرونه وشرنګېدل او د پاچا په امر ښځه او ماشومان له ماڼۍ ووتل.
تور کوډګر وويل:
ـژوند يې تريخ دی، خو بدمرغه نه شو ورته ويلای، ځکه ځوانه جانه ده، تر ستورو لاندې شپه تېروي او د پاچا له وېرې څوک په سپکه نه شي ورته کتلای.
پاو وروسته يو په ونه لوړ بنيادم په سالون کې ودرېد ، ده ښکلې جامې اغوستې وې، له رنګه هم سپين و او په ظاهره د بدمرغۍ کومه نښه نه پکې ښکارېدله. دده په لېدو د پاچا او درباريانو په څېرو کې ګونځې پيدا شوې، خو تور کوډګر د خبرو اجازه ورکړه !.
د سړي سر وځړېد او له خولې څخه يې يوازې يوه جمله را ووته !
ـزموږ خاوره پرديو لاندې کړېده او خپلواکي نه لرو.
ناڅاپه د ماڼۍ لويې شيشې ولړځيدې، دړې، وړې لاندې راولوېدې، له کټ څخه يو تور لوګی پورته شو، يوې ويرونکې چيغې په سالون کې انعکاس خپور کړ !
ـوسوځيدم !
لوګی په لمبه بدل شو او له لمبې څخه هم د ځناورو شکلونه جوړ شول، کله به يې د پړانګ کله د لېوه او کله هم د زمري بڼه خپله کړه، شېبه وروسته يوه وحشتناکه انګولا پورته شوه، يوې سپېنې رڼا ولاړ خلک اړ ايستل چې خپلو سترګو ته لاسونه ونيسي، چوپه چوپتيا شوه. د نجلۍ حيرانه غږ واورېدل شو !
ـپلاره ! زه مو ولې ترلې يم؟
تور کوډګر چيغه کړه:
ـتر ټولو لويه بدمرغي، د خپلواکۍ نه درلودل دي.

پای